

...қеген
екен!

...деген екен!

ҮШІНШІ КІТАПША

Құрастырған
Мақсұтбек НИЯЗБЕКОВ

М. Ниязбеков

Алматы,
«Өнер»
1992

ББК 84Қаз 7-44
Д 27

Бұл кітапшаға Әлібек Асқаров, Мейрам Асылғазин, Жақау Дәуренбеков, Шаймерген Әлдибеков, Әміржан Қалиев, Тұрсын Жұртбаев, Тоқтархан Шәріпжанов, Аққол Отарбаев, Жанат Елшібек, Жанабек Шағатаев, Гүлжан Қоңқақовалардың жазғандары енгізілді.

Д 27 ...деген екен! / Құраст. М. Ниязбеков.— Алматы: Өнер, 3-қт.— 1992.— 64 бет.

ISBN 5-89840-552-6

Бұл кітапшада белгілі алыптарымыздың, өнер және мәдениет қайраткерлерінің әр кездері айтқан өтімді сөз, ұтымды уәж-жауаптары жинақталып берілген. Қазақстан өнерінің түрлі саласындағы өнер иелерінің реті келген жерде табан аузында айтқан бұл қисынды да қарымталы, бейнелі де ойлы сөздері оқырманды өзіндік ұшқырлығымен, орындылығымен, нақтылығымен тәнті етеді.

Д $\frac{4702250201-27}{409(05)-92}$ Хабарламасыз.—92 ББК 84 Қаз 7-44

ISBN 5-89840-552-6

© Алматы, «Өнер», 1992

АТЫ КІМ ЕДІ...

Өздеріңізге белгілі, Қазақ әдебиеті мен өнерінің 1936 жылы Москвада өткен онкүндігінде халық ақыны Жамбыл Жабаев Ленин орденімен наградталады. Награданы КСРО Жоғарғы Кеңесінің сол кездегі төрағасы М. И. Калинин тапсырады. Жамбылдың атақты «Орден алғанда» деген өлеңі сонда туған деседі.

Міне, сол кісінің қолынан орденді алғаннан кейін Жәкең домбырасын қағып-қағып жіберіп, табан астында өлеңмен жауап береді. Көсіле төгілтіп, мадақтай жөнелген жыр алыбы сөздерді түйдек-түйдек тастап жібереді. Өлеңнің орта тұсына келгенде Калининнің есімі аузына түспей қалады. Сол сәтте домбыраның шанағын шертіп тұрып, қасындағы әдеби хатшылары, ақындар Тайыр Жароков пен Қасым Тоғыззақовқа бұрылып: «Мына қызыңды ұрайынның аты-жөні кім еді»— деп өлеңнің ырғағын бұзбай сұрайды. Сол кезде әдеби хатшыларының бірі «Калинин» деп құлағына сыбырлайды. Оны байқап қалған Калинин:

-
- Бұл кісі не деп тұр?— деп сұрайды.
— Сізді мақтап тұр!— деп жауап береді олар.
Рәсімге И. В. Сталин де қатысыпты.

КЕЛІНГЕ ҚАЛЖЫҢ

1940 жылдың 6 ақпаны екен. Жамбыл өкімет салып берген жаңа үйінде көңілі шалқып, бір топ меймандармен кеу-кеу әңгімелесіп отырады. Тал шыбықтай бұралған қыпша бел, көзі мөлдіреген көрікті бір жас келіншек бұларға қызмет қылып жүреді. Әлгі келіншекке қарағыштай берген қарт Жәкең сәлден соң домбырасын қолына алып, былай деп төгілтіп жырлай жөнеліпті:

*— Өлмейтін пенде болмас жаратқанда,
Күн шығар, шыр айналып, таң атқанда.
Канбай ма көз құмарың құралайдай,
Бұрылып қиғаш қасты қаратқанда...*

*Қатын деген еркектің бауыр еті,
Қыз құшақтау көңілдің ғанибеті.
Жөні келсе Жамбылды ескере жүр,
Келіншектен қалған жоқ әлі ниеті.*

*Өлеңім ор қояндай жортасың ба?
Өр көңіл өлең айтпай қорқасың ба?
Талайдың екі көзін жаудыраттың,
Жиырма мен отыз жастың ортасында.*

*Жүрген жақсы жақынмен араласып,
Жеңге жүрер ойнаса жанталасып,
Жеңгеден де ойнауға келін жақсы,
Жаулығымен жататын бетін басып...*

СҰРАҚА ЖАУАП

Қызылорда жақта баяғыда сыйлы бір кісі қайтыс болып, сол кісіні жерлеуге ақын Асқар Токмағамбетов те барады. Соңынан үйге қайтып келе жатқанда бұжыр бет, масаңдау бір жігіт ақынға тиісіп, ерсілеу бір сұрақ қойыпты:

— Асеке, сіз ажалдан қорықпайсыз ба? Соңғы кезде ауырғыштап жүр деп естимін,— дейді тілін шайнап мүләймсіп.

Сонда Асекең бар денесімен бұрылып, әлгі жігіттің бетіне бажырая қарапты да:

— Шырағым, іріген ауыздан шіріген сөз шығады. Шіріген сөзді біреу мастықпен айтады, біреу қастықпен айтады. Қастықпен айтатындарда сен секілді бетінің бұжыры, ішінің қыжылы, арақ пен шараптың қызуы болады,— депті.

ИШЕКЕҢНІҢ ИШАРАТЫ

Медицина ғылымдары академиясының корреспондент мүшесі, профессор, қазақ жастарына тәрбиелік мәні зор «Қырық сұрақ» кітабын жазған ғалым-дәрігер Ишанбай Қарақұлов әзіл мен қалжыңға келгенде алдына жан салмайтын, тілге шешен кісі болса керек. Ишекең жетпістің төріне шыққан шағында, бірде «Мұхит» дүкеніне кіреді. Заманкың кең кезі ғой, бір бұрышта суға толы бөшкелерден балықтарды ожаумен сүзіп тірі күйінде шоршытып сатып жатады. Адам көп емес екен, Ишекең де қатарға тұра қалады. Кезегі келген балықтарды таяғымен нұқып көрсетіп:

— Девушка, скажите пожалуйста, у вас эти рыбы свежие?— деп сұрайды.

Сатушы қыздың қаны басына шапшып, шамданып қалады,

— Вы что, старик, не видите что ли, они же живые?— дейді айкайға басып.

Сонда Ишекең түк болмағандай сабырмен:

— Ну и что же? У меня дома старуха есть... И она живая, но далеко не свежая,— депті де, кезекте тұрған жұртты қыран-топан күлкіге батырып, дүкеннен шығып кетіпті.

АҚЫННЫҢ ХАТЫ

Баяғыда, Қызылордада Әлібек Байкенов деген халық ақыны болған еді. Тілге шешен, өлеңді табан астында суырып салатын Әлекеңді облыс басшылары үлкенді-кішілі жиын тойларға шақырып, сөз сөйлетуді әдет қылыпты. Бірде төсек тартып ауырып жатқан Әлекеңді бастықтар қалада өтетін бір үлкен жиналысқа шақырып, кісі жіберіпті. Сонда ақын өзін жиналысқа шақырған бастыққа арнап шабарман жігітке мынадай хат ұстатыпты:

*«Даңқым таныс өзіңе,—
Мекің атым Әлібек...
Риза болып сөзіме,
Қол соққан ел «пәлі!» деп.
Жиналысқа баруға,
Әлібектің әлі жоқ.
Үйден шықпай жатырмын,
Тауық болып... тары жеп».*

ЖАУАП ӨЛЕҢ

Ақын Жақан Сыздықов пен жазушы Ғабдол Сланов екеуі бірде лайсаң күні көшеде кездесіп қалып, біраз жерге дейін бірге жүріпті. Жақан асықтай домаланған шағын денелі, кішкентай кісі

екен. Жол бойы жаңа өлендерін оқып, Ғабдолды шаршатып жіберсе керек. Қоштасар сәтте Ғабдол:

— Жақа, осы сіз ылғи да жұртты сынап өлен шығарасыз. Бұл жолы мен сізге өлең шығардым,— депті.

— Иә, оқы ендеше! — дейді Жақаң елпеңдеп. Сонда Ғабдол:

*— Басып батпақ-балшықты,
Шашыратып шалшықты,
Базар жаққа баруға,
Үйден шидей шал шықты.
Жол бойы оқып өлеңін,
Құлағымды сарсытты,—*

деген екен.

САҚАЛДЫ АЛҒЫЗҒАН ӨЛЕҢ

Кеңес Одағының Батыры, әдебиет зерттеуші, академик-ғалым Мәлік Ғабдуллин жиналыстарда, ғылыми кеңестерде отырған кезде өлеңмен записка жазғанды ұнатады екен 1971 жылы жазушы Мұхтар Мағауин Ғылым академиясына аға ғылыми қызметкер болып қабылданады. Ол кез Мұқанның сақал-мұрт қойып, бой түзеп жүрген дәурені екен, Мұқанның сақал-мұрты Мәлікке ұнай қоймайды. «Әй, Мұқтар, сапситпай алып тастасаңшы» деп бір рет ескерткен екен, оған Мұқаң көнбепті. Кезекті бір ғылыми кеңесте отырған кезде Мәкең сақалды інісіне мынадай бір өлең жазып жіберіпті:

*«Мағауин Мұхтарға!
Сақалың мен мұртыңды,
Жыл бойына өсірдің,
Таңдандырып қыздарды,
Сұлуланып көсілдің.
Әдемі бұл жігіт деп,*

*«Старшийге» * өткіздік,
Нағыз ғалым інім деп,
Мақсатыңа жеткіздік,
Олай болса, бауырым,
Алып таста сақалды,
Разы болсын ауылың
Шығартпа жаман мақалды.
Жаңа жылда тілегім —
Шарықта ғылым өріне,
Еңбегіңмен еліңе
Көріне бер, көріне!*

Мәлік. 30.12.1971».

Сыйлы ағасының осы бір өлеңінен кейін Мұқан сол күні амалсыз шаштаразға барып, сақалын алғызып тастапты.

ДҮЙСЕНБЕКТИҢ РЕНІШІ

Өзінің сатиралық, юморлық шығармаларымен танылған ақын Дүйсенбек Еркінбеков бірде таңертең жұмысқа бұрқан-талқан ашуланып келіп:

— Кеше газеттен бір жаманның мақаласын оқып, түні бойы ыстығым көтеріліп, қаным тасып шықты,— депті.

— Дүйсеке, соншалықты не бүлініп қалды? — дейді қызметтестері бәйек болып.

Сонда Дүйсенбек:

— Осы қазаққа таңым бар: Абайды кілең орыстардан үйренді дейді. Абайдан да бір орыс үйреніп еді десе ауыздары қисайып кете ме! -- деген екен.

* Бұл жерде «аға ғылыми қызметкер» дегенді мезгеп отыр.

«МОПАССАННЫҢ ӘСЕРІ...»

Көрнекті аудармашы, француз әдебиетінің тамаша білгірі, Бальзактің, Мопассанның талай-талай шығармаларын қазақ тілінде сөйлеткен Хасен Өзденбаев 80 жасқа толып, астаналық бір ресторанда үлкен той жасапты. Хасекең сексенге келсе де томағалы бүркіттей сыр бермеген, түзу жүріп, тік отыратын, шашына қылау түспеген келбетті кісі екен. Сөз кезегі тигенде ақын Сырбай Мәуленов:

— Өзденбайдың Хасені,
Жан біткеннің әсемі.
Ақ түспеген шашына,
Сексенде де жас өңі...
Тиді ме әлде, кім білсін,
Мопассанның әсері...—

деп тост көтеріпті.

▼ «БІЗ КІНӘЛІ БОЛМАЙМЫЗ...»

Бірде ақын Өтежан Нұрғалиев қасында екі-үш серігі бар Жазушылар одағына келе жатса керек. Дабыр-дұбырмен әңгіменің қызығына түсіп бағдаршамға зер салмаған олар у-шуы мол күретамыр көшенің қиылысынан қалай өтіп кеткендерін аңғармайды. Сонда ерсілі-қарсылы ағылған машиналар алды-артын бірдей орап не ілгері жүрерін, не кейін шегінерін білмей сасқалақтаған жанындағыларға Өтежан асфальт жолдың ортасындағы жолақ-жолақ алаңшаны көрсетіп:

— Тездетіп анау жолаққа шығып алайық. Одан кейінгісін көре жатармыз. Әйтеуір, машина қағып кетсе біз кінәлі болмаймыз, жауапқа да тартылмаймыз,— дейді өзіне-өзі риза кейіппен.

✓ ӨТІРІК АЙТАДЫ

«Қазақтың Левитаны» атанған әйгілі диктор Әнуарбек Байжанбаев күнделікті әдеті бойынша радиодан сонғы хабарларды оқып жатады. Тыңдаушыларды жаңалықтармен таныстырып біткен ол іле ауа-райын бақылаушылардың алдағы тәулікке арналған болжамына көшеді.

— Бүгін түстен кейін республика астанасында көшпелі бұлт шығып, баяу жел тұрады. Күн жаумайды...— Осы тұсқа келгенде кілт тоқтаған Әнекең өзінің тікелей эфирде отырғанын сезсе де әп-әдемі қоңыр даусымен хабарын былайша жалғастырады.— Жок... Ауа райын зерттеушілер өтірік айтады... Сенбеңіздер, жаңа ғана көшеден келдім. Алматыда қазір селдетіп ақ жауын құйып тұр...

Тек қағазға қарап, қағазда не жазылса соны ғана оқып беретін тоқыраудың заманында атақты диктордың бұл қылығы үлкен айғай туғызады. Мәселесі түрлі жиналыста қаралып, талқыға түскен Әнекең, әйтеуір, қатаң сөгіс алып пәледен зорға құтылған екен.

НЕСІНЕ БАС ҚАТЫРАМЫЗ

Ақын, әрі сыншы Аян Нысаналы кейінгі кездері кейбір журналистік туындыларына фамилиясын алып тастап, құр «Аян» деп қана қол қойып жүр. Оның тура осындай «подписпен» тағы бір мақаласы «Егеменді Қазақстанның» әдебиет пен өнерге арналған «Жансарай» деген бетінде шығып бара жатады. Кешке жақын газеттің келесі санының беттерін көріп отырған бас редактор Шерхан Мұртаза мақаланың соңындағы жалғыз есімнің тұсына баттитып үлкен сұрақ белгісін қояды да:

— Аты-жөнін тұтас жазу керек. Әйтпесе псевдонимін қойған жөн,— дейді.

— Шер-аға, соңғы уақытта осылай жазып жүргой өзі,— дейді секретариаттың кезекші жігіті.

— Кім? Аян мырза ма?..

— Иә, өзіне ұнайтын болуы керек,— дейді кезекші.

Сонда Шерағаң әлгіндегі сұрақ белгісінің белінен айқастыра екі сызып:

— Жарайды, ендеше. Кете берсін, өз әкесі өзіне қажет болмаса біз несіне басымызды қатырамыз,— деген екен.

БІР АУЫЗ СӨЗГЕ СЫЙҒЫЗЫП...

Ұлы жазушы Ғабит Мүсіреповтың бәйбішесі Құснн дүние салған күндерде ақын Мұзафар Әлімбаев ауруханада жатып, қаламгер ұстаз ағасына барып көңіл айта алмапты. Содан араға айлар түсіп кетеді. Ол екі арада сөз зергері төсек жаңғыртып үлгереді. Бұл тұста да ақын, қазақша айтқанда салақтыққа салынып уақытылы құтты болсын айта алмаса керек.

Бір күні Қазақстан Жазушылар одағының бірінші басшысы Ғабит Мүсірепов бір топ ақын-жазушыларды мәжіліске шақырады. Олардың ішінде Мұзафар Әлімбаев та болады. Ақын бір күн әуреге түсіп, жазушы ағасына не айтарын, қалай айтарын білмей қатты толғанады. Кейбір қаламдастарымен де, бәйбішесімен де ақылдасады. Айтсам деген ойын бірнеше қалыпта қағазға түсіріп көреді.

Ақыры жиналыс ашылардан он-он бес минут бұрын Ғабеннің алдына келген ақын:

— Ассалаумағалейкем Ғабе, қасіретіңіздің орнын баса келген құс-қуанышыңыз құтты болсын! — дейді.

Ағасы інісінің қолын ризалықпен алып, рахмет айтады.

Сонда Ғабеннің кабинетінде отырған акын Жұбан Молдағалиев:

— Ғабе, Мұзағаң сізден қысылып жүр еді, «сөз тапқанға қолқа жоқ» деген осы,— деген екен.

ТАМАҚ ІШПЕЙТІН БАСТЫҚ

«Қазақстан коммунисті» журналының бас редакторы болып тұрғанында Мамажанов дәп түскі ас уақытында редакция қызметкерінің бірін іздетеді. Ол жігіт түскі асқа кетіп қалған болып шығады. Екінші күні де дәл сол уақта тағы да іздейді. Әлгі жігіт тағы да тамаққа кеткен көрінеді. Сол күні әлгі бейшараны арнайы шақыртып алған бас редактор:

— Немене, күнде түстік іше бересіңдер ме? — деп ұрысқан екен.

«БӘРІМІЗ ДЕ ЖІГІТ БОЛҒАНБЫЗ...»

С. газет редакторы қызметін атқарып жүрген уақта, бір күні таңертең жұмысына келіп, енді орнына жайғаса бергені сол екен, есік ашылып, редакцияның бір қызметкерін желкелеген әлдеқандай келіншек кіріп келеді. Түрі өрт сөндіргендей, әлем-тапырық.

— Бітті,— дейді долылық бұған келіншек шаптығып.— Мен мына сұмырайдан айырылысамын. Жарты сағат та бірге тұрмаймын. Сотқа жазған арызым міне.

— Не болып қалды, шырағым? — деп сұрайды редактор аң-таң болып.

— Мына албасты ылғи «кезекшілікке барамын» деп кететін, аңқау басым сенетінмін. Түнде де «кезекшіліктен» келіп тұр. Қарасам... Ойбай, бетсіз, бұтына әйелдің лыпасын киіп алыпты. Болды, енді айырылысамын мұнымен! Жиналыс жасаңыз, білсін жұрт мына бетсіздің не жасап жүргенін...

Сол сол-ақ екен, редактор ақнып, қызметкеріне шүйіліп:

— Көзіңнің еті өсейін деген екен. Біздің газеттен алған буда-буда гонорардың буы алып бара жатыр ғой сені. Қаңғытып жіберемін! Қазір бұйрыққа қол қойып, жұмыстан шығартамын да, республиканың еш газеті жұмысқа алмайтын етемін. Бала-шағаңды асырай алмайтын күйге жеткізіп, құмалақ тергіземін,— деп айқайға басады.

Құдай қосқан қосағының осыншалық мүсәпір күйге ұшырайтынын естіген, әрі күйеуінің гу-гу ақшадан да қағылатынын ұққан келіншек бастапқыдай емес жуасып:

— Аға,— дейді жыламсырап.— Аға...

— Жоқ, сен қоя тұр. Енді мен айтамын,— деп редактор оны тоқтатып қояды.— Мен бұны Қазақстаннан бездіремін. Түстен кейін кәсіподақ жиналысын жасап, моральдық мәселесін қараймыз. Кәне, арызыңды маған бере тұр...

Сотқа жазылған арыз қолына тиген редактор келіншекті алдап-сулап есік аузына дейін шығарып салады да, қайтадан орнына жайғасады.

— Уһ! Келіншегіңнің үрейін ұшырдық-ау, деймін, арызын да алып қалдық. Мейлі, ештеңе етпес, өйтіп-бүйтіп тіл табыс, бірақ жалпы абай болу керек қой. Бәріміз де жігітшілік жасадық, бірақ лыпамыздың бір ғана балағын шешетінбіз,— деп кенес қосқан екен.

ТЕМЕКІ ТАРТАТЫН ЖЕР

Студент күндерінде-ақ алғашқы повесімен ауызға іліккен жас жазушы Серік Жанәбілов алдындағы ағаларға көп еркелей береді екен. «Лениншіл жас» (қазіргі «Жас алаш») газеті редакциясында істеп жүріп, Серік газет редакторы, белгілі жазушы Сейдахмет Бердіқұловтың кабинетіне кіріп, қалтасынан темекі суырады да, тұтата бастайды.

Оның мұнысын үнсіз бақылап отырған Сейдахмет:

— Серікжан, менде шаруаң бар ма еді? — деп сұрайды күлімсіреп.

Сонда Серік:

— Жәй. Сіздің қасыңызда отырып бір темекі тартайын дегенім ғой, — депті.

ЫҒЫР ҚЫЛУ

Құрдастарының бірі Серік Жанәбіловке редактордың (С. Бердіқұлов) даусына салып:

— Серік, маған келіп кетші, — деп телефон соғыпты.

Серік редактордың бөлмесіне кіріп, есік аузында үн-түнсіз тұрып қалады. Әлдеқандай қағаздарға шұқшиып отырған редактор:

— Серік, жайшылық па? — деп сұрайды әлден уақта.

— Әшейін, амандасып шығайын деп едім, — дейді мұндай сауалды күтпеген Серік.

Осы жағдай екінші күні де қайталаанады.

Үшінші күні телефон шырылдаған бетте тұтқаны жұлып алған Серік бұл жолғы телефон соғушы редактордың өзі екенін білмей:

— Әй, көке, кісіні әбден ығыр қылдың ғой, не керек өзіңе, — депті ашуланып.

НҰРҒАЛИ АҚЫННЫҢ АЙТҚАНДАРЫНАН

Нұрғали Тұнқатаров 96 жасында дүние салған төкпе ақын. Соғыстан кейінгі жылдары бір ауылға келіп өлең айтқанда жұрт құрмет көрсетіп, алдына ақша салып жатады. Қабидолда деген колхоз бастығы 10 сом, одан соң Сәйда деген мұғалім келіншек 30 сом тастайды. Соны көріп тұрған Нұрғали:

*Болғанда біреу кесек — біреу ұсақ,
Қырсықтың қоймай ма құдай тұсап.
Бастықтың 10 теңгесін жауып қалды,
Ақшасы мұғалімнің көрпеге ұқсап...—*

деген екен.

* * *

Енді бірде Нұрғалиды аудандық сауда мекемесінің бастығы қонаққа шақырып, өлең, жыр айтқызып, «енді әйелімді мақтап, бір ауыз өлең айтыңызшы» депті. Сонда Нұрғали салған жерден:

*Күлжабас, жалпақ сауыр, белдемелі,
Күсі бар шынтағының төрт-бес елі.
Ұшқан құс, жүгірген ақ — бәрі тамақ,
Құдай-ау, мақтаттың ба әлденені,—*

деп соқтырта жөнелгенде үй несі:

— Ой, токтаныз, мақтамай-ақ қойыңыз,— деп ақынды өзі тоқтатыпты.

КӨШТІ ТОҚТАТҚАН ӨЛЕҢ

1916 жылдың дүрбелеңінде Семей облысындағы Дағанды болысының керейлері Қытай мен Монғолиядағы туысқандарына үдерс көшпек болып, кенес құрады. Сол келедегі жиынға келе қалған Төлеу ақын (Төлеу Көбдіков, көрнекті халық ақыны, 1874—1953 жж.) табан астында былай дейді:

— Сарыарқа, қалармысың өскен жерім,
Кір жуып кіндігімді кескен жерім.
Қалмақпен қан төгісіп атам қонған,
Жеті жұрт бізден бұрын көшкен жерім.
Айрылып Сарыарқаның саясынан,
Болар ма қазақ аты өшкен жерім.

Сарыарқа сайың толған бұлақ еді,
Сені аңсап жұртың талай жылап еді.
Сылдырап ақ зәмдәмдай тастан шыққан,
Кірің жоқ суың сенің сынап еді.
Ақ ауыл, ақтылы қой, айдаған мал,
Жарасып кең қолқаңа құлап еді.
Ақтабан — шұбырынды аштық көріп,
Тозған ел басын жаңа құрап еді.
Қауымы қарындастың қиын болды-ау,
Аумақ боп ел Арқадан сұлап еді!

Сарыарқа, сайың толған арқар еді,
Өзенің өлке толған шалқар еді.
Құс салып, ит жүгіртіп, мылтық атып,
Адамның шер-құмары тарқар еді.

Құдығың шөл қандырар, тас қалаған,
Мал ішіп көк бастауға баспалаған.
Қызығы жаңа шыққан жасыл шөптің,
Кем емес тілі шыққан жас баладан.

Сарыарқа, ұйқыменен таң атырған,
Таң атса — күлкіменен күн батырған.
Айтуға аузым тосаң, көңілім босаң,
Қорқамын осы жолдың қымбатынан.
Басына қай моланың дұға оқимыз,
Кеткен соң бабамыздың зиратынан!

Сонда үйлерін жығып көшкелі отырған ел «Өлсек сүйегіміз осы Сарыарқада қалар, көшпесіміз» деп күрт өзгеріпті. Сөйтіп, өлеңнің құдіреті бүкіл бір елдің тағдырына әсерін тигізген.

Әрине, бұл ұзақ өлең екен. Соңынан «ұлтшылдық сарыны бар» деп тиым салынғандықтан, көбі ұмытылып, ел аузында қалғаны жоғарыдағы шумақтар ғана.

ТҮРМЕДЕГІ ӨЛЕҢ

Кейін осы және басқа да өлеңдері үшін қудаланып, Қарқаралының тоқал түрмесінде жатқанда камераластары Төлеуге «Ақын скенінді білейік, мына босағадағы дәрет шелекті өлеңге қосшы» депті. Төлеудің сондағы айтқаны:

*Саялы Сарыарқаны сағындырып,
Зорлықпен қара күшке бағындырып —
Құманмен дәрет алған мұсылманды,
Қойды ғой парашаға шабындырып!*

ШӘКІР МЕН ТӨЛЕУ

Төлеу мен Нұрлыбек Баймұратов Семейде айтысқа шыққалы тұрғанда ақын Шәкір Әбенев Төлеуге келіп «басым ауырып тұр, бірдеңе таста» дейді.

— Е, үндемей аласың ба? Бірдеңе десеңші, — дейді Төлеу.

Сонда Шәкір:

*Бәйгеге кәрі айғырды қосып тұрмыз,
Алдынан келе ме деп тосып тұрмыз.
Жаздай сұлы көрмеген күнқақты еді,
Сүрініп кете ме деп шошып тұрмыз, —*

— Әкелші енді! — депті.

ТАПҚЫРЛЫҚ

Сәбит Мұқанов бір көрген адамын ұмытып қалып, келесі кездескенде басқамен шатастырып ала береді екен. Бірде аялдамада тұрса, қасына бір жас жігіт келіп сәлем береді де, есен-саулық сұраса бастайды. Оны тани алмаған Сәбең: «Кім де болса ел жақтан келген жігіттің бірі шығар», — деп жорамалдайды да:

— Ал, мұнда қашан келіп қалдың? — деп сұрайды. Таңырқаған жігіт:

— Сөбе-ау, мен осындамын ғой, — депті.

Сәбең де сонда онша қиналмастан:

— Жок, осында екенінді өзім де білемін ғой, тап осы аялдамаға қашан келіп қалдың деп тұрмын ғой, — деген екен.

ҒАБЕҢНІҢ АҚАЛЫ

Бірде жазушы Сәкен Жүнісов шаруа жағдайымен Ғабит Мүсіреповтің үйіне барыпты. Біраз әңгімелескен соң олар көшеге шығып, серуендемекке жинала бастайды. Сол сәтте Ғабең: «Сен осы, Сәкен-ау, босқа жүре бересің бе, біреуіне орналасып алмайсың ба?» — деп, кейбір бос тұрған мекемелердегі басшы орындарды айтыпты. Сәкен:

— Ғабе-ау, мен партияда жоқ емеспін бе! — дейді ғой.

Аяқ киімін киіп жатқан Ғабең ойланып жатпастан:

— Сөз болғаныңа, беспартийный Әуезовтың атында райком бар емес пе? — депті.

ЖОЛ ҮСТІНДЕ

Бір күні Бауыржан Момышұлы поезбен сапарға шағыпты. Үстінде қарапайым ғана қазақы киім болса керек, вагон ішінде арлы-берлі сапырылысқан жолаушылар Батыр ағаға жол бере қоймапты. Купеге кіретін жерде де қарбалас екен, қолындағы заттарын қояйын десе, бір дәу қазақ шынтағымен тіреп: «Ей, арық қойша тырмыспай әрмен тұра тұрсаңшы»,— деп жолын бөгепті. Ашуға булыққан Баукең, қанша дегенмен Батыр адам ғой, сабыр сақтап, жайғасып алғанша үндемепті. Орналасқан соң әлгі дәу қазаққа отты жанарын қадай түсіп:

— Ал енді таныспаймыз ба, бір үйге тіреу болғандай бойы-сойыңыз бар екен, кім боласыз? — депті. Сонда әлгі палуан қазақ ыңыранып, сірә, мақтаныштан да кетері емес:

— Кім екенімді танымай отырсың ба, Герой боламын,— деп омырауындағы Алтын Жұлдызын ырғап қойыпты. Намысы келген Баукең енді:

— Бұл Батыр атағын не үшін алдыңыз? — деп қатқылдау үнмен тіл қатады.

— Жүз биеден жүз құлын алғаным үшін,— депті дәу қазақ гүрілдей сөйлеп. Одан сайын намыстанған Батыр енді турасына көшіп:

— Айғыр шапты, байтал тапты! Онда сенің қандай қатысың бар?! — депті.— Герой атағын саған емес, жүз құлын таптырған айғырға беру керек еді. Міне, көрдің бе, текке мақтанып отырсың. Ал мына мен Москва түбінде — Волокаламск тас жолында қалың жауды жайратсам да, омырауыма бір де медаль таққаным жоқ, бірақ халық қойған Батыр атағым бар!

Сонда барып сапарлас жолаушысының кім екенін сезінген дәу қазақ бір қызарып, бір бозарып, не дерге білмей саскалақтап:

— Япыр-ай, әлгі Бауыржан деген адам сіз боласыз ба... Сіз боласыз ба? — дей беріпті.

ҚАРА КӨЗІЛДІРІКТІҢ ӘСЕРІ

Қалыптасқан дәстүр бойынша дүйсенбі күні ертенгісін «Егеменді Қазақстанның» шаңырағында кезекті лездеме өтіп жатады. Өткен апта ішінде жарық көрген материалдарға журналистер тарапынан тиісті бағалары беріледі. Жазғыш Нұри Мұфтахтың да екі сын мақаласы, бір фельетоны шыққан екен. Оларын әріптестерінің бірі мақтап, бірі жерден алып, жерге салып тұралатып тастайды. Осылай екідай пікір туып тұрған кезде жас журналистердің бірі қарап отырмай:

— Осы, Нұрекен үнемі тек кемшіліктер мен келенсіздіктерді, жаманшылықтарды көретіні қалай? — дейді.

Сонда Нұрекеннің құрдасы жазушы-журналист Кеңесхан Зәкенов:

— Өй, қарағым-ай, соны да білмейсің бе? Біздің Нұриден жақсылықтарды қайдан көреді, қайдан жазады. Егер өзінің де көзі көрінбейтін қап-қара көзілдірігін күні-түні бір шешлесе,— деп іле жауап беріпті.

МЕН ҮЙГЕ ЖЕТКЕНШЕ...

Журналист Тәжібай Битайдың жанынан табаңда екі шумақ өлең шығару өнеріне коса, жататастар бірқакпайлары да бар. Бірде Тәкең жұмыстан ерте кетіп бара жатса керек. Мұны көрген қаламдастарының бірі:

— Оу, Тәке, әлі ерте емес пе,— дейді.

Сонда Тәкең сағатына қарап.

— Неге ерте, қазір міне бес болыпты. Мен үйге жеткенде сағат тура алтыны шертеді,— деген екен.

АРНАЙЫ СЫН

Ақындар секциясының бір мәжілісінде Сырбай Мәуленов сөйлеп, кейбір жас ақындардың кемшілігіне тоқтапты. Солардың ішінде Ғаббас Жұмбаев та бар екен. Ол:

— Жаныңызда жүрген жалғыз мені несіне сынадыңыз,— депті ренжіп. Сонда Сырбай:

— Жанында жүрген жақынын сынамады демесін деп сені арнайы сынағанымды түсінбеген екенсің,— деген екен.

ӨЗІН-ӨЗІ ЖҰБАТУ

Торғай өңірінде өмір сүрген Әбіқай Нұртазаұлы деген адам алғыр ақын, сөзге ұста болыпты. Бірақ шаруаға икемі жоқ екен. Оңаша отырса өлең жазып, көпшен отырса келелі әңгімені жосылта айтып, жұрттың мейірін қандыратын жезтандай кісі көрінеді. Бір жылы қыс қатты шөп тапшы болып, Әбіқайдың қолындағы айналдырған үш қойдың біреуі өліп қалады. Бұған бәйбішесі ренжісе керек. Сонда шешен отар-отар қой айдап отырғандай:

— Бәйбіше, ренжіме, мал іші болған соң өлім-жітімсіз бола ма? — деп жұбату айтыпты.

Екінші қойы өлгенде:

— Мал болған соң өледі де, түгіміз жоқ болса неміз өлер еді,— деп айылын жимапты.

Күтімсіздіктен үшінші, соңғы қойы өлгенде:

— Шүкір, енді өлім-жітім тиылар,— деген екен.

БАСШЫҒА ЖАУАП

Елуінші жылдардың бас кезінде Жанкелдин ауданындағы жауапты қызметкерлердің бірі сөзге олақ болса да ақын Нұрқан Ахметбековпен әзіл-

десе береді екен. Бірде мал шаруашылығындағы жетістіктері үшін ауданның бір топ озат еңбеккерлеріне сыйлықтар тапсырылыпты. Сонда әлгі бастық Нұрқанға «бұл табысқа мен де ортақпын» деп қайта-қайта айта берсе керек. Сонда ақын жалт қарап:

*Шешен емес шорқақсың,
Батыр емес қорқақсың.
Сонда да сен ауданның
Жақсы ісіне ортақсың,—*

деген екен.

АДАМДАР БАР АЛАСА

Елуінші жылдардың басы болуы керек, бірде Ғабдол Сланов, Қасым Аманжолов және тағы бір-неше адам жаздың әсем бір күнінде қала сыртына, Талғар бетке серуенге шығады. Сонда Ғабдол:

— Шын ақын екенінді білейін, мына Талғар шыңы туралы табан астында суырып салып бір шумақ өлең шығаршы,— депті.

Сонда Қасым қолма-қол:

*Таулар неткен тамаша
Алыстан тұрып қараса.
Әттең таулар баурында
Адамдар бар аласа,—*

деген екен.

ДҰРЫС БОЛДЫ ҒОЙ ӨЗІ

Әлкей Марғұлан 70 жасқа толып, біраз кісілерді қонаққа шақырады. Әбділда Тәжібаевтар алынмен аптаған екі күміс кесеге ойып жазу жаздырып, енді үйден шыққалы жатқанда құдасы Ишанбай Қарақұлов телефон соғып бірге бармақ

болып уәделеседі. Ишекен жалғыз әрі құр қол болса керек. Әлекеңдікіне келген соң Әбекеннің зайыбы Сара апай әкелген сиын бермекші болып сумкасынан алып жатқанда, Ишекен:

— Қадірлі Әлеке, сіздің жетпіске келген торқалы тойыңызды Әбділда, Сара және мен шын жүректен құттықтаймыз. Өзіңіз білесіз, мен Әбділдамен бауыздау құдамын ғой, еншіміз бөлінбеген. Бәріміз жиналып, сізге не сыйласақ лайық деп, ақырында жеңгеміз екеуіңізге алтынмен аптатып, екі күміс кесе сыйлауды жөн көрдік. «Орамал тонға жарамайды, жолға жарайды» деген,— деп суырыла сөйлеп Сара апайға бұрылады.

Апай екі кесенің бірін Әлекеге, екіншісін ол кісінің зайыбына тапсырады. Оңаша шыға беріп Ишекен құдағиына:

— Сый сендердікі, сөз менікі, дұрыс болды ғой өзі,— деген екен.

«АДАМ БОЛҒАН СОҢ...»

Оспанхан Әубәкіров бірде демалып, көшеде се-руендеп жүрсе, бір милиция тоқтатып, дөрекі үнмен:

— Әй, неғып жүрсің? — дейді.

Сонда Оспанхан:

— Адам болған соң жүреді де, ит болған соң үреді де,— деген екен.

БЕЛГІСІЗ ЖОЛАУШЫ

Бірде ақын Асқар Тоқмағамбетов Жамбыл қаласына келіп, қала маңындағы бір ауылға барайын десе, көліктің орайы келмейді. Содан жол үстінен жүргінші күтіп, ағылып жатқан машиналарға қол

көтереді. Сөйтіп тұрғанда бір «Волга» машинасы тоқтайды. Алдында отырған дәу қара кісі амандық-саулық жоқ, отыр дегендей артқы орындықты иегімен нұсқай салады.

Қала іргесі жалғасып жатқан елді мекен ғой. Көп ұзамай машина бір үйдің алдына тоқтайды да, әлгі алдыңғы орындықта отырған дәу қара үйге кіріп кетеді. Содан бұлар әрі күтеді, бері күтеді, әлгі үйден шықпайды. Күн болса аспан айналып жерге түскендей ыстық. Машина іші тіптен қапырық. Бір мезгілде Асекен шыдай алмай шоферға:

— Әлгі кісі қашан шығады екен, біліп келші,— деп өтініш айтады.

Шофер барып келіп:

— Шай мен арақ ішіп отыр, әзір шығатын түрі жоқ,— деп қайтып келеді.

Асекен:

— Мұның аты кім еді? — дейді.

— Оның аты Дүмшебай, келесі колхоздың бастығы,— дейді шофер.

Сонда Асекен:

*«Жамбылда жолдас болдым Дүмшекеңмен,
Шыжғырып өтіп барад күн шекемнен.
Дүмшекең біздерменен жұмысы жоқ,
Арақты сілтеп жатыр құмшекермен»,—*

деп бір ауыз өлең жазады да, аяғына «Асқар Тоқмағамбетов» деп қол қойып, шоферден беріп жібереді.

Іле Дүмшекең шоферден бұрын үйден атып шығып:

— Асеке, «Білмеген у ішеді» деген, сізбен кездесемін деп ойлаған жоқ едім. Ат-тон айыбым бар,— деп аяғына жығылған екен.

АПАМЫЗДЫҢ ТАПҚЫРЛЫҒЫ

Бірде Сәбит Мұқановты Мәриям апамызбен қосып қырғыз ағайындар құрметтеп қонаққа шақырады. Қолдан-қолға тигізбей ықылас көрсетіп, тамаша қонақжайлықпен сый-сияпат көрсетеді. Осы жолы бір бас қосуда есіп әңгіме айтып отырған Сәбең сөз арасында:

— Қырғыз ағайынға қарағанда мына біздер, қазақтар ақсүйектеу ғой,— десе қерек. Бұл сөзді көңіліне алып қалған қырғыздың халық ақыны Қуанышбек Мәліков табан астында:

— Сәбе, рас айтасыз, сіздердің ақсүйектеу екендеріңізге күмән жоқ, себебі Кенесарының ақсөнке боп ағарып жатқан сүйегін күнде көріп жүрміз,— депті.

Екі үлкен адамның сөзбен шарпысып қалғанына отырғандар ыңғайсызданып, жүздерін бұрады. Сонда Мәриям апамыз сөз алып:

— Өткеннің шаңын шығарып, өлгеннің басын ауыртып қайтесіңдер, онан да бүгінгі күй, ертеңгі жайымызды ойлайық. Басқаны қайдам, өз басым осында келгелі Наурызбайға тартқан бауырларымды көріп, бір жасап қалдым! — деген екен.

Сонда Қуанышбай Мәліков орнынан тұрып, Мәриям апамыздың жаулығының ұшынан сүйіпті. Ал, бауырлас ағайынның көңіліне келетін сөз айтып қалғанына абдырап отырған Сәбең әрі толқып, әрі жадырап, суланған көзін орамалмен сүртіп:

— Әй, осы анау тапқыр, мынау тапқыр дейді, мен үшін Мәриямнан тапқыр ешкім жоқ! — деген екен.

ТАНЫСТЫРУ

Бұдан біраз жол бұрын белгілі ақындарымыздың бірінің елу жасқа толуына байланысты оның туған аулындағы совхоз клубында мерекелік кеш өтеді. Той иесін, онымен бірге келген ақын-жазушыларды жеке-жеке майын тамыза мақтап жұртқа таныстырған қаламгер ең соңында өзіне келгенде сыпайы ғана «Мен Сырбай Мәуленов боламын, ықыласпен қарсы алғандарыңызға рақмет!» деп орнына отырады.

Іле мінбеге жазушы Сәкен Жүнісов көтеріліп, жұртқа Сырағанды нұсқап тұрып, былай деп таныстырған екен:

*Халқымызға танымал бір ағамыз,
Поэзияда бсй бермес жыр ағамыз.
Сұрапыл соғыстан да аман қайтқан
жаны сірі ағамыз,
Балуан денелі, батыр бейнелі ірі ағамыз.
Нәзіктігімен,
Жазықтығымен,
Жазғыштығымен
Аты шыққан Сырағамыз!*

ЖАУ ЖАҒАДАН АЛҒАНДА

1986 жылғы Желтоқсан көтерілісінен кейін қазақ жастарының бұл қылығын мінеп-шенеген, сондарына түсіп қудалап-соттаған науқан басталғаны мәлім. Сондай жиналыстың біреуі бұрынғы Баспасөз комитетінде де өткен болатын. Республикалық баспалардың жетекші мамандары, баспахана басшылары, комитет қызмекерлері арнайы шақырылған әлгі жиналыста Тұрсынбаев деген бір ұзын бойлы профессор ұзақ-сонар сөз сөйлейді.

Сөзінде былайғы шешендерше алаңға шыққан қазақ жастарын сынаумен тынбайды, соның төркінін әріден, қаймана қазақтың өз мінезінен, оның дәстүр-салтынан, шығып жатқан кітаптардың ішінен іздеуге тырысып бағады. Қысқасы, не керек, қазақ ақкөңіл, қонақжай дегеннің бәрі әншейін сөз, ұлтшылдық қасиет о бастан қанымызда бар дүние, әйтпесе бүгінгідей дүниежүзінің алдында қазақты қарабет еткен, сүйекке таңба түсірген ыңғайсыз оқиға болмас еді дегенге саяды ғой. Профессордың қазақты жоққа шығарған мұндай баяндамасынан соң жиналған жұрт біреу төбелерінен қойып қалғандай не айтарын білмей біраз уақыт сілейіп отырып қапты. Осы кезде жазушы Сұлтан Оразалинов қалың топтың ішінен суырылып шығып, мінбеге беттейді. Біреулер оқу мен жұмыстан шығып, енді біреулер сотталып, біреулер атылып жатқан, әйтеуір «қазақ жаман» деген қиын-қыстау кезең болса да, мінбеге шыққан Сұлтекең профессордың сөзін жоққа шығарып, қазақты арашалауға тырысады. Қазақтың қонақжай мәрттігі профессор Тұрсынбаевқа дейін де мың-миллион рет дәлелденгенін, тіпті оны қазақтың өзі шығармағанын, сонау Ибн-Фадлдан, Рубрук, Марко Полодан бастап, кешегі Янушкевич, Залесскийлерге дейін тайға таңба басқандай хатқа түсіріп кеткенін нақты деректер келтіре отырып дәлелдеп береді.

Жиналғандар арқасынан ауыр жүк түскендей «уһ» деп дем алып, сыртқа шыққан кезде бір досы Сұлтекеңе:

— Мынау алмағайып заманда бәлеге қалармыз деп бәріміз жүректініп отыр едік, көңіліміздегіні айттың... Алла-тағала өзіне жар болып, қызылкөзден сақтасын! — дейді шын ризашылдығын білдіріп.

Сонда Сұлтекең:

— Тау сыртындағы жау кәрлі келеді деуші еді, ту сыртындағы жау онан бетер екен ғой...— деп, ашуын сонда да баса алмай, маңдайының терін сүрте беріпті.

МӘСЕЛЕ СЕН ЕКЕУМІЗДЕ

1982 жылы қазақ әдебиетінің алыптары Ғабит Мүсірепов пен Ғабиден Мұстафин 80 жасқа толып, олардың мерей тойлары республика көлемінде кеңінен атап өтіледі. Осыған орай көрнекті телепублицист-жазушы Сұлтан Оразалинов қос Ғабит туралы жеке-жеке әдеби-көркем хабар түсіреді. Ол хабарлар екі тілге аударылып Мәскеудегі Орталық теледидардан да, республикалық теледидардан да көрсетіледі. Хабарға шын риза болған Ғабит ертеңінде Сұлтанды қонаққа шақырып, сыйлап, сол жылы Мәскеуден шыққан екі томдық кітабына қолтаңба жазып беріп, алғысын айтады. Сұлтанды шығарып салған соң, көненің көзіндей болған досы Ғабиденге әзілдеп телефон шалыпты. Екеуі қалжыңға сүйеп, сөзбен шарпыса қалса, қашанда от ауыз, орақ тілді Ғабиден сүріндіріп кете береді екен. Бұл жолы да досын бір сынамақ болып:

— Әй, Ғабиден,— дейді әңгімені әріден бастап,— Екеуіміз де сексенге келдік... Сұлтан ініміз екеуіміз туралы құлаш-құлаш хабар жасап, орысша да, қазақша да теледидардан көрсетіп жатыр... Атағымызды шығарып, аруағымызды тағы бір аспанда тып жатыр. Мұның бәрі жөн-ау. Бірақ, осы менің бір байқағаным Сұлтан екеуімізге екі түрлі қарайды ғой деймін? — дейді.

— Е, неге? — деп, Ғабиден бұл сөзге елең ете түседі.

— Олай дейтінім,— сені түсірген кезде жарығы да жақсырақ, суреті де айқын, бояуы да ашық, сөз-

дері де ширақ шыққан секілді.— Ал маған келгенде суреті де көмескілеу, бояуы да солғындау болыпты. Соған қарағанда Сұлтан менен гөрі сені жақсырақ көре ме деп қалдым. Осының сыры неде? — дейді Ғабит қуланым.

Сонда Ғабиден іркілместен:

— Пәлі, Ғабит, сенің соған да ақылың жетпей тұр ма? Сұлтан ініміздің пейілі екеумізге де бірдей, оған шүбән болмасын... Мәселе Сұлтанда емес, мәселе — сен екеумізде болып тұр ғой. Мен телевизорға айқын әрі жарқырап шықсам, ал сен көмескі, солғын көрінсең — оның сырын екеуміздің бірдей еместігімізден, тең еместігімізден іздегенің жөн, — деп жауап беріпті.

Досының бұл жауабына Ғабит көзінен жас аққанша күліпті де:

— Сен мені бұл жолы да оңдырмай сүріндірдің, Ғабиден, — деп мәз болып телефонның құлағын ілсе керек.

ҰТЫМДЫ ЖАУАП

Жазушы Мұхтар Мағауин бірде Едіге деген ұлына былай депті:

— Баяғыда, мен сенің жасында, яғни студент кезімде Қарамзиннің 12 томын, Соловьевтің 6 томын, Ключевскийдің 8 томын тәмәмдап тастағам. Ол ол ма, әлемдік тарихтың нелер бір інжу-маржандарын теріп, оқып бітіргем. Сенде ондай ынта-жігер жоқ, бар болса да маған жетпей жатыр. Екпінсізсің! — деп ескерту жасайды.

Сонда Едіге мырс етіп, желкесін қасып:

— Көке, сіздер 20 жылдан соң коммунизм орнатпақ болған, 10 жылдан соң Американы қуып жетіп, басып озбақ болған, жарқын болашағы бар әлемдік ең ірі державаның жастары едіңіздер. Ал

мен болсам ауғаннан жеңіліп қайтқан, бір-бірімен қырық пышақ болып жанжалдасып жатқан, өзін-өзі асырай алмай көтерем қойдай жаутандап жасып қалған, ертені не болары белгісіз үшінші қатардағы мемлекеттің жас азаматымын ғой, — депті.

ҚҰРДАСТАРДЫҢ ҚАЛЖЫҢЫ

Жазушылар Акселеу Сейдімбеков пен Кәдірбек Сегізбаев бір-бірімен қатты қалжындасатын көрінеді. Былайғы бөтен жерде отырса да бірін-бірі мысалға келтіріп, әңгімелеріне бірінің атын бірі қосып, былайша айтқанда, әзіл араластыра тұздықтап отырады екен.

Бірде Акселеу «Жалын» баспасында жатқан бір қолжазбаға жабық пікір жазады. Қолжазба — біреудің жазған ұзақ-сонар ертегісі екен. Тегі, ертегі нашар жазылған болса керек, Акселеу: «Ертегінің қисынсыздығы сондай, сонау ықылым замандағы Шыңғысхан мен өткен ғасырдағы Наполеон соғысып, оларды бүгінгі біздің арамызда жүрген Кәдірбек Сегізбаев арашалап алғандай әсер етеді» деп, ресми пікіріне досының атын тағы да қосып жазып жіберіпті.

ШЫМБАЙҒА БАТАР СӨЗ

Мұзафар Әлімбаев бірде Алматы облысының бір ауданына қонаққа барады. Тамақ ішіліп, дастархан жиналған соң, жігіттер ақынның көңілін ауламақ болып, «преферансқа» кіріседі ғой. Іштерінде Шымберген деген мектеп директоры бар екен, сол кісінің қалтасында ақшасы болмай, ұтылып қалған соң, Мұзағанның ұтысын жарым-жартылай ғана төлепті.

— Жарайды, сені қинамай-ақ қояйын... Бірақ бермеген ақшана өлең айтсам қайтеді? — дейді Мұзағаң әзілдеп.

— Айтыңыз, айтыңыз? — дейді отырғандар ақынды қаумалап.

Сонда Мұзағаң былай депті:

— *Ау, Шымберген, Шымберген,
Қонақ едік бір келген.
Екі тиыннан келісіп,
Бір тиыннан құн берген
Бұл сұмдықты кім көрген!*

МҰЗАҒАҢНЫҢ БАТАСЫ

1956 жылы ақын Қайнекей Жармағамбетов белгілі бір себептермен партиялық сөгіс алып қалады. Арада біраз уақыт өтіп, бірде қалбалақтап асығып көшеде келе жатса, алдынан ақын Мұзафар Әлімбаев кездесе кетеді.

— Қайда асығып барасын? — дейді Мұзағаң.

— Ойбай атама... Баяғыдағы сөгісімді алдырайын деп обкомға безектеп бара жатырмын, — дейді Қайнекей.

— Ондай болса — қалтаңда ақшаң бар ма, бата берейін? — дейді Мұзағаң.

— Бар! — Қайнекей балаша қуанып кетіп, он сомдықты ұсына береді.

Сонда Мұзағаң қолын жайып, көшенің дәл ортасына тізерлеп отыра қалыпты да, сөгіс алған досына былай деп бата беріпті:

— *Бердім саған батамды,
Кешірсін обком қатаңды.
Қатыныңды жылатып,
Пәмиләңді шулатып,*

*Көтере берме көрінен,
Кәрі аруақ атаңды,
Әумин!*

ҚАБАЙ БОЛСАҢ ДАБАЙ

Наурыз мейрамы кезі екен, соған орай Алматының бір алаңында ұлан-асыр той болып, кітап жәрмеңкесі өтіп жатады. Жәрмеңкеге шақырылған ақын-жазушылар іркес-тіркес ұзынынан ұзақ созылған столдарға қатар-қатар жайғасып, қолтаңба беріп жатады. Ақын Мұзафар Әлімбаев дөңгелек жүзді аққұба бір жігіттің кімнен қолтаңба аларын білмей қысылып, бірде арғы шетке, бірде бергі шетке шығып ағаларына именіп батпай жүргенін байқап қалады.

— Әй, балам, бері кел! — дейді Мұзағаң. — Атың кім?

— Қабай.

— Дабай!

Солай дейді де, әлгі жігітке мынадай қолтаңба жазып беріпті:

*«Ұсындым кітап Қабайға,
Бізді де оқып абайла.
Көңілімізді бермейміз,
Өзге түгіл — Абайға».*

ӘЙЕЛ СЫНАУ

Бүгінгі есімдері қалың оқырманға кеңінен таныс қазақ қаламгерлері Сайын Мұратбеков, Қалихан Ысқақов, Рамазан Тоқтаров, Әкім Тарази бірінің сырын бірі бозбала күндерінен жақсы білетін жан достар екен. Бірде төртеуі бас қосып, әңгіме шертіп, сыр тарқатып дегендей, бір үйде ұзақ оты-

рып қалысады. Түннің бір уағы болып, үйге қайтар мезгілде:

— Осы әйелдерімізді бір сынап көрейікші, күйеулерінің қайда жүргені туралы кім қалай жауап берер екен, — деп келіседі.

Алдымен Қалихан Сайынның үйіне телефон шалып:

— Әлгі біздің қандыбалақ досымыз үйде ме? — деп білмегенсіп Сайынды сұрайды. Сәкеннің бәйбішесі Мәрия жеңгеміз:

— Үйде қазір жоқ... Ол досың үйге қашан келерін бізге айтушы ма еді! — деп ренжіп жауап береді.

Ендігі кезекте Сайын Әкімнің үйіне телефон шалады. Ол үйдегі Әлима жеңгеміз де:

— Қайдан білейін қайда жүргенін... Рамазанмен баяғы ішіп жүрген шығар бір жерде, үйді ойлап неғылсын, — дейді кейісті үнмен.

Енді Әкім Рамазандікіне звондайды. Ол үйдегі Қүлмәшкен жеңгеміз:

— Әй, Әкім, Рамазанның жарым түнде қайда жүргенін, кіммен не істеп жүргенін досы сен білмей тұрғанда, үйдегі мен қайдан білейін, — деп жауап береді.

Сосын Рамазан Қалиханның үйіне телефон шалады. Сонда ол үйдегі Дәмеш жеңгеміз:

— Қалихан бағана, сағат тоғызда келген. Шаршап ұйықтап жатыр. Сен, Рамазан, бүгін оның мазасын алма, тынығып демін алсын, — деп жауап беріп, телефонның құлағын іле салыпты.

Сөйтіп, әйел сынауда Қалекен ұтып, достарының алдында мәртебесі бір көтеріліп қалыпты.

ХАНДАР БІР БӨЛЕК...

Баяғыда, Қарағанды облысында қазақ әдебиетінің күндері өтетін болып, бір топ қаламгерлер ел

аралап, жер көріп дегендей осы облыста қонақ болып қайтады. Араларында драматург Қалтай Мұхаметжанов, жазушылар Қалихан Ысқақов, Оралхан Бөкеев, Қалмұқан Исабаев, ақындар Сабырхан Асанов, Темірхан Медетбеков, тағы басқалар бар екен. Қалмұқан қайда жүрсе де қуақы тіл, қалжың сөзімен қаламдас достарын күлкіге кенелтіп жүреді екен. Үшінші күні астаналық меймандар екі топқа бөлініп, бірі Егіндібұлақ, енді бірі Тельман ауданына баратын болып келісіледі. Кімді қай жаққа бөлерін білмей, облыс басшылары дағдарып тұрған кезде Қалмұқан Исабаев топ ортаға шағыпты да:

— Қалмұқан, Қалихан, Оралхан, Темірхан, Сабырхан сияқты «хандар» мынау автобуска отырындар! Ал Қалтай, Балтай, Шалтайлар анау автобуска барсын! — деп жұртты тағы да ду күлкіге батырыпты.

СЕРТТІ БҰЗУДЫҢ АМАЛЫ

Жазушы Әнуар Әлімжанов біраз жыл бойы Ескерткіштерді қорғау қоғамының бастығы болып қызмет атқарғаны мәлім. Әнекең сол жерде жүрген кезде жазушы Қалмұқан Исабаевты жұмысқа қабылдапты. Бірер күннен соң Әнуар:

— Қалеке, бүгін мен саған сен білмейтін ғажайып бір кафені көрсетейін. Кейін сен де бір кафені көрсете жатарсың, — деп әзілдеп, таудағы бір кафеге апарып, сыйлап күтіп жібереді.

Арада бірер жеті өтіп кетеді. Бірде Әнуар:

— Қалеке, сенің кафенді көретін кезек те келіп қалды, — дейді.

Қу тілді Қалекең өтірік қипақтағансып көзін төмен салып:

— Әй, Әнуар, кімге тәуелді болсам, сол кісіні не үйге, не түзге қонаққа шақырмаспын деп баяғыда бозбала күнімде өзіме өзім серт берген едім. Сол сертімді сен үшін бұза алмаймын! — деп, есікке қарай бұрыла беріпті.

— Қалеке, оның оп-оңай жолы бар, — деп Әнуар Қалекеннің жолын кес-кестейді.

— Сертті бұзар ешқандай да жол жоқ! — дейді Қалекен де қасарысып.

Сонда Әнуар:

— Мен сені қызметтен шығару жөнінде қазір, табан астында бұйрық жазамын. Сосын екеуміз емін-еркін кафеге барамыз. Отырамыз. Сенің есебіннен ішеміз, жейміз. Сосын таңертең жұмысқа келген соң, сені қызметке қабылдап, қайта бұйрық жазамын. Келістік пе? — депті.

Қалекен келіспегенде қайтсін, амалы таусылып, қарқылдап күліп жіберіпті.

БҰРЫН БӘРІ БАР ЕДІ

Қазақстан Мемлекеттік сыйлығының лауреаты, жазушы Мұхтар Мағауин жиырма жыл бойы ерінбей-жалықпай материал жинап, екі жыл стол басында тапжылмай отырып, әйгілі «Аласапыран» романының екі томын жазып шығады. Осыншалық қауырт жұмыс үстінде, кейде жаны киналған кезде қою етіп демдетіп, деміл-деміл шай іше береді екен. Мұқанның үйіндегі жеңгеміз:

— Шайды неге осынша қою ішесің? Асқазаннан не қалады? — дейді екен жаны ашып.

Ондайда Мұқан:

— «Аласапыранды» аман-есен бітірсем — асқазанның маған керегі болмас, — деп әзілмен құтылатын көрінеді.

Кейін «Аласапыран» да бітеді, ол еңбегі том-том болып жарық көріп, Мемлекеттік сыйлыққа да не болады. Бірде Мұқаңның досы, жазушы Сұлтан Оразалинов:

— Иә, Мұқа, шай мәселесі қазір қалай болып жүр? — деп сұраса керек.

Сонда Мұқан:

— Бұрын менде жазу да, шай да, асқазан да бар еді. Қазір соның үшеуі де менен қашқақтап жүр: жазу жоқ болған соң шайды қайтейін. Шай ішпеген соң асқазан да қадірсіз болады екен,— деп жауап беріпті.

ОРЫНБАСАР ОЙЫН БА ЕКЕНІ..

Алпысыншы жылдардың басында «Қазақ әдебиеті» газетінің бас редакторы Жұмағали Ысмағұловты орнынан алғанда орынбасары ақын Ғафу Қайырбековті де қызметінен қоса алған екен.

Ғафекең ренжіп ашуланғанмен ол жолы үндемейді. Бірақ келесі бір жиналыста өзінің нақақтан қызметінен кетірілгенін айта келіп, сөзінің соңында: — Орынбасар ойын ба екен, бас жұлынса, бірге кетер мойын ба екен? — депті.

Ғафекеңнің бұл сөзі кейіннен мәтелге айналып, құрбы-құрдастарының арасында айтылып жүріпті.

ОҚЫС ТОҚТАТУҒА БОЛМАЙДЫ

Композитор Әбілахат Еспаев Қазақ радиосында бірер жыл қызмет жасағаны болмаса, қалған ғұмырында жұмыс істемей таза шығармашылықпен ғана айналысқан адам. Сол Ахат ағамыз (достары Әбекенді «Ахат» деп атап кетіпті) радиода қызмет істеп жүрген кезінде аздап ішімдікпен әуестенеді. Дарынды өнер иесінің бұл оғаш мінезі бас-

тықтардың да құлағына шалыныпты. Радио-телекомитеттің сол уақтағы төрағасы Қ. Шалабаев бірде композиторды кеңсесіне шақырып алып:

— Осы сізге менің бір қолқам болып тұр. Ол менің ғана емес, сізді сыйлайтын, қадір тұтатын халқымыздың қолқасы деп ұққайсыз,— депті жұмбақтап.

— Айтыңыз, Кәке, айтыңыз? — дейді Әбілахат.

— Айтсам сол... Сіз әлгі ащы суды қойсаңыз,— деп қолқа сап отырмын. Бүгіннен бастап Еспаев ішті дегенді естімейтін болайын. Келістік пе, Аха!

Сонда Әбілахат тұнжырап төмен қарапты да:

— Оныңыз жөн ғой, Кәке, өте орынды сөз айтып отырсыз. Бірақ заулап келе жатқан экспресті оқыс тоқтатуға болмайды. Оқыс тоқтатса ол рельстен шығып, апатқа ұшырауы мүмкін ғой,— деген екен.

КОСТЮМНІҢ УАҚИҒАСЫ

Бірде Әбілахат Еспаев өзінің өскен жері — Жамбыл облысындағы Мерке ауданына қонаққа барады. Меркеліктер «композитор жерлесіміз келді» деп, Әбілахатты жақсылап күтіп, үстіне су жаңа фин костюмін кигізіп жібереді.

Алматыға келген соң Әбілахат әлгі жаңа костюмін үстінен тастамаса керек, Әйелі Назым: «Ахат-ау, бұндай костюмді күнде киіп тоздырмай, тойға, сыйлы жерге барғанда ғана киіп, сақтасан етті»,— дейді. «Жо-жоқ, Назым, бұл маған халқымның берген киімі, сондықтан мен оны күнде кимеуге хақым жоқ»,— деп Әбілахат оған көнбейді.

Бірде Әбілахат радиодағы жұмысынан түнде-летіп шығып, аздап қызара бөртіп үйіне келе жатқанда бір бұзықтар бұрышта, андып тұрып, жаңа

костюм-шалбарын шешіп алып кетіпті. Сөйтіп Әбекең үйіне жарым-жартылай жалаңаш, ағараңдап ішкіімшең кіреді ғой. Кірген бойда, көзі алақандай боп, шошып қалған әйеліне:

— Назымжан, абыржыма! Халқым өзі киіндірді, өзі шешіндірді... Онда тұрған не бар! — депті де, төсегіне қисайыпты.

ЕСІНЕ САЛУ

Журналист Сейілғазы Әбдікәрімов бірде бір топ ағалары мен достарының басын қосып, мал сойып үйіне қонақ етеді. Арада екі-үш ай уақыт өткен кезде жазушы Дидахмет Әшімханов сол жолы Сейілғазының үйінде қонақта бірге болған бір ағаймен жолығысып қалады. Амандық-саулықтан соң әлгі ағайы:

— Әлгі Сейілғазы не істеп жүр? — деп сұрайды.

— Бір жағдайлар болып... қазір жұмыссыз жүріп жатыр, — дейді Дидахмет шынын айтып.

— Бәсе, өзі де сұйықтау жігіт көрінген... — дейді әлгі ағай қуанғандай болып.

Сонда Дидахмет:

— Мүмкін солай да шығар... Бірақ сол сұйықтау жігіттің үйінен ана жолы қоюлау тамақ ішкеніңіз есіңізден шығып кеткен-ау, тегі? — депті де, шыр түкіріп жүріп кетіпті.

ҰЛЫ БОЛҒЫҢ КЕЛСЕ

Жазушы Әлібек Асқаров жаңа шыққан кітабын қаламдас құрбы-достарына жақсылап тұрып жуады. Отырыс ұзаққа созылып, ертеңіне жұмысқа әрең келіп отырса керек. Қаламдас әріптестері:

— Не болды? — деседі.

— Кеше жуып... — дейді Әлібек.

— Біраз сілтепсіңдер ғой?

— Сұрама. Тіпті баса беріппіз. Сөзден сөз шығып, әуелгі бөтелкеден кейін «Құтты болсын қадамың»,— деді, екіншісінен кейін «Дарынсың»,— деді, үшеуден кейін «Қазақ прозасына келіп қосылған дара тұлғасың» деді, төртеуден кейін: «Классиксің...» деді. Мұндайда қайтып шыдайсың енді...

Сонда Жақау Дәуренбеков тұрып:

— Әлібек-ау, классик болам деп оларға ақанды сонша неге өкіртіп қоя бергенсің? Бізге бар болғаны екі-ақ бөтелке қойғанда ғой, сені бірден великий дейтін едік,— деген екен.

ДАРЫН МЕН ҚАРЫН

Сыншы Сағат Әшімбаев көшеде келе жатқанда қарсы алдынан Мұқағали ұшыраса кетеді. Соның алдында Мұқағалидің өлеңдер жинағына сын жазған Сағат қипақтап, аман-саулықтан кейін:

— Аға, менің мақаламды оқыдыңыз ба? — дейді.

Сонда Мұқағали Сағаттың қолын жібермей қысып тұрып:

— Айналайын, Сағатжан, оқыдым. Дарының мен қарының қатар өсіп келе жатқан жігітсің ғой,— депті.

ЕРТЕГІНІҢ ЖАЛҒАСЫ... ЕРТЕҢ

Жазушы Жақау Дәуренбеков баласына ертегі айтса, баласы: «Сосын, сосын...» деп қоймайды екен. Содан мұндай «құлдықтан» қалай құтылудың амалын ойлауға мәжбүр болған Жақау, енді кезкелген ертегіге самолет қосып айтатын бопты. Ертегіні аяқтауға айналғанда: «...Содан бір күні

самолет ұшып шығады...» деп, тоқтай қалатын болыпты. Баласы:

— Сосын,— десе, шаршаған Жақау:

— Күте тұр, балам. Самолет әлі ұшып келе жатыр. Қалғанын қонған соң айтамын ғой,— дейді екен.

ЖҰМАТАЙДЫҢ ӨТІНІШІ

Ақын Жұматай Жақыпбаев досы Әбен Дәуренбековтің үйіне келеді. Келсе арақ бола қоймайды. Төзімі таусылған Жұматай досына қарап:

— Келетін ағайын бар алыста.

Мықты болсаң үйінде арақ ұста,— деп алыпты да, жанындағы баласына бұрылып:

— Мамаңа жүз грамнан күйшы деші.

Жұматай Жақыпбаев таварышқа,— деген екен.

НАГРАДА

«Лениншіл жаста» істеп жүрген кезінде жазушы Оралхан Бөкеев бір күні жұмысқа келе жатып киоскіден орден секілді жылтырақ значоктар сатып алады. Жұмысқа келген соң секретариатта таңертеңгі макетті сызғылап жатқан Алашыбай Есмағамбетовке «Мә, саған сыйладым»,— деп әлгінің біреуін бере салады. Алашыбай оны костюмінің өңіріне тағып, макетін сызып отырғанда әріптесі Төлен Қауынбаев кіреді. Алашыбайдың өңіріне көзі түсіп кеткен Төлен:

— Оу, мынауың не? — деп сұрайды.

Алашыбай Оралханға қарайды. Оралхан көзін қысады. Оны түсіне қойған Алашыбай:

— Орден ғой, Төке,— дейді.

— Орден дейсің бе, ей? Қашан алдың? Не үшін

алдын? — деп Төкең де ентелей түседі. Алашыбай да мүдірмейді.

— Әскерде жүргенімде қалың орман ішінде өрт болып, екі күн бойы сонымен арпалысқан едік. Сол еңбегімізді бағалап командование орденге ұсынған болатын. Алуға үлгермегенбіз. Артымыздан жолдапты, кеше военкомат шақырып соны табыс етіп еді...

— Оу, мынауың жаңалық қой! Коллектив неге білмейді? Бұндайды жасыруға болмайды,— деп Төкең шұғыл шешімге келгендей түрменен шыға жөнеліпті. Әңгіменің аужайын байқап тұрған Оралхан бұрынырақ барып газет редакторы Сейдахмет Бердіқұловқа айтып, үндемеуге көндіріп қояды.

Сәкең ізінше аптығып жеткен кәсіподақ комитетінің төрағасы Төкенді мұқият тындап, ұсынысын құптағандай емеуірін білдіреді. Содан қойшы бір істі бастас жеріне жеткізбей тынбайтын Төкең тез шешім жасатып, ақша бөлдіріп, жігіттерді гүлмен қышқылтымға жүгіртіп, хат бөлімінің белмесінде шағын жиынды ашып кеп жібереді ғой баяғы.

— Жолдастар, енді келіп жатқан мына Алашыбай деген жігітіміздің қуанышы бар екен. Қуаныш болғанда да үлкен қуаныш. Ерлік жасапты. Өкімет пен партия сол ерлігі үшін орденмен наградтапты...

— Қандай ерлік екен?

— Алашыбай, қандай ерлік дейді. Өзің айтшы, кәні, тындайық,— деп Төкең сөзді Алашыбайға береді.

Алашыбай да өтірікті шындай ғып баяндап беріп, сөзін «менің орнымда кез-келген совет адамы осылай жасаған болар еді»,— деп аяқтайды.

Осы кезде Оралхан атып тұрыпты да қалтасынан тағы бір значокты суырып алып:

— Маладес, Төке,— деп Төкеннің өңіріне таға салыпты.

Жұрт ду күлкіге батады. Қатты сасқалақтап, мән-жайды енді түсінген Төлен де ойланбастан:

— Рахмет, рахмет! Алашыбай «ормандағы өрті сөндіргені үшін» алса, бұл маған сендердің «іштеріңдегі өртті» сөндіргенім үшін берген наградаларың деп білем,— деген екен.

ТАЙ САТҚАН...

Бір жылы ақын Сәлімғазы Әбеев Алакөлдегі қайын жұртына қыдырып барғанда олар күйеу баласына тай сыйлапты. Соны қараша айында Алматының түбіндегі Әлмерек бидің қыстауының жанындағы Гагарин поселкасына алып келеді. Ала жаздай аралда құр жүрген тай қолға үйренбей, салған шөпті жемей он бес күндей байлаулы тұрады, Қысқа жіпті күрмеуге келтірем деген Сәлімғазы марқұм «Жалын» баспасында істейін ақын-жазушылар Қастек Баянбаев, Ермек Өтетілеуов, Ескен Елубаевқа тайын сатады. Үшеуі кешке жақын жазушы Ғалым Оралбаевтың үйіне барып, тайды шабынан түртіп көріп, «Ой, семіз екен!» — десіп, Қазыбай ақсақалға бауыздатып, қуырдағын жеп, етін арқалап Алматыға қайтады. Ағаларымыздың үйіндегі жеңешелеріміздің бірі ет арық деп ренжісе керек, ертеңінде жұмысқа келген соң үшеуі ақылдасып тайды сөз етіп отырғанда, көзілдірігін көзіне баса киген Сәлімғазы кіріп келіпті. Ағаларының біреуі сәлемін алмастан:

— Алдап арық тай сатқан,
Аулақ мына найсаптан,—

дейді.

Сонда Сәлімғазы бөгелместен:

— *Көрмей-білмей алдың ба,
Бұл шатқаның қай шатқан?* —

деген екен. Отырғандар үндей алмай қалыпты.

ЖЕҢІЛГЕНІН МОЙЫНДАУ

Кешегі Сталиннің заманында үш рет түрмеге қамалған халық ақыны Шәкір Әбенев өзінің бір әңгімесінде: «Мен отыз мың жол өленді жатқа білемін. Сондықтан қарсыласымның жеңуі қиындау. Қысылсам сол отыз мыңның біреуі болмаса біреуі еске түсіп, соның ізіне салып жіберемін. Бірақ жас кезімде бір қыздан оңбай жеңілдім», — деп бір әңгіме айтып беріп еді.

— Ел кезіп, сөз, ойын-сауық қайдасың деп түлен түртіп жүрген кезім. Аякөздің бойында, Көксала жағында Ұлбаба төренің Тұрар деген қызы айтыстан ешкімге дес бермей жүр дегенді естіп, сол арадан ұстармын-ау деп дәмеленіп-ақ бардым. Төренің қызына Иманбай деген жігіт ғашық болып, көңіл қосып жүрсе керек. Соны сезіп қойған төрелер әлгі жігітке 20 тоқты айып салып, жүрісіне тиым салған екен. Бір тойда айтысудың реті келе қалды. Салған жерден:

*Үлкен тау, Тарбағатай көделі бет,
Малға жайлы болса да, дұшпанға шет.
Жас басыңнан қағынып ойнас қылып,
Иманбайды шапқыздың сен қара бет,—*

дедім. Сонда қыз да қысылмастан өзіме қайыра жауап беріп:

*Үлкен тау, Тарбағатай көделі бет,
Малға жайлы болғанмен дұшпанға шет.*

*Бір түнгісі 20 ғана тұсақ болған,
Сендей ақын бұтымнан садаға кет,—*

дегенде үнім шықпай қалды...

ҚАПТАП, ҚАТТАП...

Бірде ақын Жарасқан Әбдірашев пен баспа редакторы Ақкөл Отарбаев нарықтың қиыншылығы, дүкендердің қаңырап бос тұрғандығы төңірегінде әңгімелесіп отырады.

— Өзі... түк шығармаймыз ба, бәрі қайда кетіп жатыр осы? — деп сұрайды Ақкөл.

Сонда Жарасқан:

— Түк шығармағаның не, қаптап, қаттап қаулы шығарып жатыр емеспіз бе,— деген екен.

АМЕРИКАНЫ ҚУЫП ЖЕТТІК

Бірде түскі үзіліс кезінде бір топ жігіттер Кеңес Одағы экономикасының құлдырауы, елдегі саяси ахуал төңірегінде әңгімелесіп отырады.

— Американы әне қуып жетеміз, міне қуып жетеміз деуші едік, оның бәрі алдау болып шықты, мүлдем далада қалдық қой,— дейді жігіттердің бірі налып.

Жазушы Жақау Дәуренбеков тұрып:

— Неге қуып жетпедік, біраз нәрседен қуып жеттік, тіпті осы қарқынымызбен басып озатын да түріміз бар,— дейді.

— Қой, Жақа, қалай қуып жетеміз. Мына түрімізбен Америка бізге қарасын да көрсетпес,— деп жаңағы жігіт сеніңкіремейді.

Сонда Жақау:

— Жұмыссыздық, мафия, нашақорлық жағынан жақындап қалдық, ал баспанасыздық пен маскүнемдіктен әй, бүкіл дүние жүзінде бізге жете қоярлық ел жоқ-ау,— деген екен.

БОЛСАМ БОЛАРМЫН

Бірде араларында Шерхан Мұртаза, Рамазан Токтаров бар бір топ акын-жазушылар «Қаламгер» кафесінде отырғанда Шерағаң сөз арасында Рамазанға:

— Шашың өсіп Мауглиге ұқсап кетіпсін,— дейді.

Сонда Рамазан:

— Болсам болармын, Мауглидің қасында Шерхан жүреді ғой,— деген екен.

ДӘЛ ЕСЕПТЕСУ ҮШІН

Жетпісінші жылдары бірде бағдаршамға қарамай көшені төтесінен кесіп өте шыққан жазушы-драматург Асқар Сүлейменовке жол шетінде тұрған милиционер көше тәртібін бұзғаны үшін бір сом айып салады. Асекең үш сом берсе, «Артығын қайтаратын екі сом уағым жоқ» деп алмайды. Үш сомды басы бүтін ала ғой десе, оған да көнбейді. Қалайда бір сом тауып беруін талап етеді. Сонда Асекең ығы-жығы машиналар ағылған көшені арлы-берлі тағы да екі рет қиып өтіп өзінің мұнысына таңырқап қарап тұрған милиционерге:

— Үш сомды ал, енді расчетңыз,— деген екен.

БҰЙЫРМАҒАН БӨТЕЛКЕ

Бірде ертенгісін суретші Балтабай Табылдиевтің шеберханасына түнімен ішіп бастары ауырып-қыраған үш суретші досы келіп, қалталарының түбін қағып әзер алған жалғыз шөлмекті столдың үстіне қойыпты. Сөйтсе Балтекеңнің де басы ауырып, аузы құрғап бос шөлмекке суық су толтырып, соны дамыл-дамыл ішіп отыр екен. Ақаңды көрген

Балтекең бірден көңілденіп, тіске басарды әзірлеп, стакандарды жуып дегендей тезірек бас жазудың қамына кірісіп кетеді. Сол екі арада келген жігіттердің бірі шыдамсызданып шөлмектің аузын ашып қояды. Ал столдың үстін жинастырып жүрген Балтекең болса оны су құйылған бөтелке екен деп ішіндегісін қолжуғышқа лақылдатып төгіп, ішін шайып суық су толтырып әкеледі.

Содан алқақотан отыра қалған жігіттер шөлмектегіні стакандарға қылдай бөліп құйып тартып жібереді ғой. Артынша түк түсінбеген кейіпте бір-біріне қарасады. Стакандағы арақ емес су. Екінші бөтелкедегі де су болып шығады.

Құйқалары құрысып тұрғанда алдарындағы ақаң бұйырмай нәумез қалған жігіттер таңырқасып:

— Өй, Балтеке, мынаның бәрі су ғой деседі.

Сонда ғана мәселенің байыбын түсінген Балтекең:

— Е-е, бәсе, жаңа қолжуғышқа төгіп жатқанда осынша арақтың иісі қайдан шығып тұр деп ойлап едім,— деген екен.

МЕНИҢ ӘКЕМ ТІРІ

Жазушы Сапарғали Бегалиннің әкесі қайтыс болғанда, Сапекеннің өзі де жасы келіп қалған адам еді. Әкесін соңғы сапарға шығарып салып жатқанда өзі бастаған бала-шағалары, келін-кепшіктері жылап қоштасады. Жерлеу рәсіміне қатысқандардың бірі Сапекеннің үлкен ұлы, қазақтың белгілі кинорежиссері Мәжит Бегалиннен:

— Сен неге жыламайсың? — деп сұрайды.

Сонда Мәжит тұрып:

— Жыласа, әкесі өлген кісі жыласын, менің әкем әлі тірі ғой,— деп жауап беріпті.

ӨМІР МЕКТЕБІ

Журналист, аудармашы Әміржан Қалиев жолдас-жора бас қосқан бір отырыста:

— Егер үйдің алдына жол төсей бастаса, онда ұзамай сол жолды қайта бұзып үйге тартылған жылу жүйесін немесе су құбырын жөндей бастайды дей беріңіз, ал азық-түлік дүкенін қызыл жағалылар немесе тексерушілер төңіректен жүрсе, онда еш ойланбастан кезекке тұра бер, кешікпей қоймаға жасырғандарын сөреге шығарады,— дейді.

Отырғандар:

— Оны қайдан білесің? — десе.

— Өмір мектебі үйреткен,— деген екен.

ПӘШТИ ҚАЛДАЯҚОВПЫН

Ауылдан келген бір топ абитуриент кафеге кірсе оңашалау жерде ақын Зейнолла Тілеужанов пен атақты композитор Шәмші Қалдаяқов сыра ішіп отырады. Композитордың жүзін сырттай танитын әлгі абитуриенттердің бірі:

— Жігіттер, эне, Шәмші Қалдаяқов отыр,— дейді. Ол кезде Шәкеңнің әндері ауыздан түспей, атағы дүрілдеп, шығып тұрған кезі. Әсіресе жастар үшін Шәкең деген аспандағы жарық жұлдыздай, жақыннан бір көрудің өзі ғанибет. Жігіттер композитор отырған столды қаумалап, жапатармағай қолын алып ізетпен сәлем беріседі. Құдай ондап тірі Қалдаяқовты көргеніне әлі де сене алмай тұрған жігіттердің аңғалдау біреуі:

— Аға, сіз шынымен Қалдаяқовсыз ба?! — деп сұрайды.

Сонда сыраға бөгіңкіреп шаршап отырған әрі

соңғы кезде өзіне өзінің көңілі толыққырамай жүрген Шәкең басын шұлғып:

— Иә, қарағым, пәшті Қалдаяқовпың,— деген екен.

ЖАН ҚЫСЫЛҒАНДА

Бір күні жазушы Қалмұқан Исабаев Жазушылар одағы үйіндегі «Қаламгер» кафесінде отырса, Төлен Әбдіков, Сейдахмет Бердіқұлов бастаған үш-төрт жігіт қасына келіп ағаларын қалжыңмен қағыта бастайды. Баянауылдан қыз алған бұл жігіттер Қалекенді «қайнаға» тұтып осылай жолыққан жерде жеңіл әзілдесіп жүреді екен. Бұл жолы бәрінің бастары қосыла қалғанын көрген Қалекен:

— Па, шіркін, біздің Баянауылдың қыздары-ай! Қолдарына түскен можантопай жігіттерді қайтсе жазушы ғып шығарады, ризамын қарындастарыма! — дейді шалқып.

Бұл сөзге намыстаныңқырап қалған аналар тұстан қаумалап, қаужап бірін-бірі іліп әкетіп Қалекенді қалжың сөзбен түйреп тықсыра бастайды. Сөзге ұста жігіттер ортаға алған соң қойсын ба, жаны қысылған Қалекен:

— Әй-әй, жігіттер, шындап барасындар ғой, қойындар, мен ең бірінші сендерді емес, мына өзімді айтып тұрмын. Біздің үйдегі жеңгелерің де Баянауылдың қызы,— деп қақпақылдан әзер құтылған екен.

БАЯНДАМАНЫҢ ӘСЕРІ

Қазақстан Жазушылар одағында әдеби жыл қорытындысына арналған жиналыс өтіп жатады. Ақын Ғафу Қайырбеков қазақ поэзиясы туралы баяндама жасайды. Іле жарыссөз басталады. Бірақ

сөйлеушілер баяндаманы да, бір жылғы қазақ поэзиясын да жайына қалдырып, басқа мәселелерді сөз етіп кетеді. Гафәкең қайтадан сөз алады да, әңгіменің бетін поэзияға бұрып, сөзінің соңында:

— Қысқасы, менің өз баяндамамнан алған әсерім осындай,— деген екен.

СТАВКАСЫН ЕСКЕРІП...

Шәкен Айманов барын беріп қарап отыратын мейлінше жомарт жан болыпты. Онысын білетін өнерпаз інілері де оны жиі төңіректеп жүретін көрінеді. Шәкең болса олардың емеуіріндерін айтқызбай ұғып, «қызыл құлақты» ұстата салады екен.

Бір күні шахмат ойнап отырса, қасына Суат Әбусейітов келіп, қылқылдап тұрып алады. Шәкең бір «қызыл құлақ» береді де: «Бар енді»,— дейді. Бірақ анау кетпейді. Сонда Шәкең рақаттана күліп:

— Ә, қу бала, сен енді енбек сіңірген артист екенсің ғой, ставкаң өскен екен ғой! — деп, оның орнына жиырма бес сом ұсыныпты.

ҰТЫМДЫ УӘЖ

Павлодар облыстық «Қызыл ту» газеті редакторының бірінші орынбасары қайтыс болып, жерлеу комиссиясы ұйымдастырылады да, оған облыстың халықтық бақылау комитетінің төрағасы басшылық етеді.

Комиссия төрағасы адамның ойында жоқ сұмдықты шығарып, марқұмды орыс зиратына жерлейік деп мәселе көтереді. Мәжіліске қатысып отырған жігіттер редакторға қарайды, редактор жерге қарайды.

— Оны марқұмның туыстарымен ақылдасу керек шығар,— дейді редактордың екінші орныбасары Айтжан Бәделханов.

— Ақылдасқанда осы ұйғарымды оларға түсіндіру керек! — дейді төраға зіл тастап.— Куров жолдас (облыстық партия комитетінің бірінші хатшысы) құптап отыр. Несі бар, өмір бойы орыстармен бірге қызмет істеп келіп, енді бөлектене ме?!

Айтекең де айылын жимай:

— Өмір бойы қазақ ауылдарын билеп келген орыстар бар, солардың қайсысы қазақ зиратында жатыр?! — деп, қарсы сұрақ қояды.

Уәждан жеңілген төраға үндей алмай қалыпты.

ЖАЗУШЫ ЖЕТІСПЕЙ ТҮР

Сол Айтекең бір топ жігіттермен бірге қызметтес жолдасы Мұқамеджан Дәуренбековтың үйіне қонаққа барады. Мұқаң дастарқан жасалғанша қонақтарын жұмыс кабинетіне жайғастырады. Бәрі кабинетті тамашалайды. Сонда Айтекең:

— Кабинет тамаша: кітапханасы бар, жазу үстелі бар, жазу машинкасы бар, енді тек жазушысы жетіспей тұр,— деген екен.

МҰҚАҒАЛИДЫҢ СУРЕТТЕУІ

Ақын Мұқағали Мақатаев бір отырыста өзінің қаламдас достары — Әнуарбек Дүйсенбиев, Қадыр Мырзалиев, Шәміл Мұхамеджановтың түр-тұлғасын астарлы теңеулермен суреттеп:

— Шіркін-ай! Әнекеңді жаратып мініп, Қадырды қолға қондырып, Шәмілді ертіп аңға шығар ма едім! — деп, әзіл арман айтқан екен.

ЛАУРЕАТ

Ақын Жұматай Жақыпбаев «Жалын» баспасының поэзия редакциясына келеді. Шикілі-пісілі қолжазбаларды оқып, қарадай қажып отырған редактор Есенбай Дүйсенбаев:

— Жұматай, бір жақсы өлең оқышы, ақысын төлейін,— дейді.

Жүкең жаңа өлеңдерінің бірін оқып береді. Есаған риза. Жігіттер: «Енді уәдеңді орында»,— деп қолқалаған соң, жиырма бес сом береді.

Жүкең ақшаны алып жатып:

— Ал, жігіттер, мен енді Есенбай Дүйсенбаев сыйлығының лауреатымын! — деген екен.

ТАНЫСУ

Мәскеудегі жазушылар бас қосқан үлкен бір жиында Юрий Рытхэу Қалмұқан Исабаевпен амандасып тұрып, аты-жөнін сұрайды.

— Қалмұқан Исабаев,— дейді Қалекен.

— Бірінші рет естіп тұрмын,— дейді Ю. Рытхэу. Сосын өзінің аты-жөнін атайды.

— Мүлде естімеппін...— депті Қалекен.

ТӨРЕЖАН МЕН ДОҚТЫР

Сатирик Төрежан Мәндібаев карта ойнап отырғанда бір дәрігер жігітпен тілге келіп, керілдесіп қалады. Төрежан өзеуреп дәрігерді тоқтатпақ болып:

— Доктыр, доктыр!

Аузында боқ тұр! — дейді.

Дәрігер жігіт сасып қалады, жұрт қыран-топан боп күліседі. Бір аптадан соң Төрежан аяқ астынан

ть. мауратып ауруханаға түседі. Апта жатып айығады. Бірәк өткен жолы «өші» кеткен дәрігер жігіт:

— Шығармаймын, жатасың әлі,— дейді.

— Ол ненің ақысы? Шығар, жазылдым!— дейді Төрежан.

— Шығам десең кешірім сұра. Сосын анадағы сөзіңді қайтып ал,— дейді дәрігер жігіт қасарысып.

Болмаған соң Төрежан жарайды деп келіседі. Бір бөлмеде жататын он адам екен, соларды куә етіп:

— Ал, ендеше тыңда, доктыр, кешір,— депті, сонан соң,— доктыр, доктыр! Аузыңда бөк тұрған жоқ! — депті айқайлап.

Айтқаныма көндіріп, айдауыма жүргіздім дегендей дәрігер жігіт:

— Ә, бәлем, ақыры кешірім сұраттым ба? — деп мәз болып жайына кетіпті.

Сонда Төрежан жанындағыларға қарап:

— Мынау қызық екен ғой? Бұл жолғым анадағыдан да жаман болған жоқ па? Мынау соны да сезбеді-ау?! — депті.

АЛАШЫБАЙ МЕН ЖАС ЖІГІТ

«Лениншіл жастың» секретариатында істейтін фототілші Алашыбай Есмағамбетовке суретке түсірумен әуестеніп жүрген бір жас жігіт дүниелерін әкеліп тұрады екен. Алашыбай да фото өнеріне ықыласы ауған жас жігіттің талабына оң қабағымен қарап, білгенінше ақыл-кеңесін айтып бағады. Жас жігіт ағасының ақпейіл көңілін көріп, риза болып: «Алашыбай ағалап» жүреді. Секретариаттың жігіттерімен жақынырақ танысып, аралас-құралас болады. Бір-екі суреті жарияланып та үлгереді. Сол-ақ екен, жас жігіт «Алашыбай ағасын» «Әле-

ке» дейтін болады. Көптеп-көмектесудің арқасында суреттері жиі-жиі шыға бастайды. Енді өзін сенімдірек сезініп, еркінсі бастаған жігіт «Әлекені» қойып, «Алашыбайға» көшеді. Ол да аздай, біраздан соң «байды» да қысқартып, «Алаш» дейтін болыпты.

Бір күні Алашыбай кетіп бара жатса, біреу ту сыртынан: «Әй!» — деп айғайлайды. Токтап жалт қараса, әлгі шәкірті екен.

Сонда Алашыбай:

— Пай, шырағым-ай, енді осы «Әй!» деген екі әріпті көпсіне көрмеші, шегінер жерің қалмады ғой,— депті.

БАС ПЕН БАҚАЙ

Бірде композитор Еркеғали Рахмадиевтің саяжайында қос Ғабең (Ғабиден Мұстафин мен Ғабит Мүсірепов) бір топ замандастарымен қосылып преферанс сызады. Ойын кезінде жұмсақ башмақ киген Ғабең Ғабиденнің аяғын басып отырыпты. Бір кезде қолы жүре қоймай, әрі мизерден екі алып қалған Ғабиден аға горкаға құлағанын жаза салысымен шақшасын іздеген адамша жан-жағына қараныпты да, кенет:

— Түү, Ғабит-ай... Бәсе қолым неге жүрмейді, мизерден неге құладым десем сен екенсің ғой, аяғымды ұйытып отырған! — депті.

Сонда Ғабен:

— Сенде айтпайтынды айтасың-ау... Қартаны бақаймен емес, баспен ойнар болар. Бір алып тиыш отыратын жерден екі алғызған да сенің сол бақай қулық, бақай есебің ғой,— депті ақырын ғана мыре етіп күліп.

ҰТЫМДЫ СӨЗ

Осыдан біраз жыл бұрын түркі жұртының бір бұтағы бауырлас якут-саха әдебиетінің Алматыда күндері өтіпті. Соған орай Қазақстан Жазушылар одағы алыстан келген меймандардың құрметіне «Қаламгер» кафесінде дастарқан жайып, аста-төк банкет жасайды. Дастарқан үстінде арак-шарапқа қызыңқырап қалған меймандардың біреуі.

— Біз сіздермен ежелден тегіміз бір, қанымыз бір туыспыз. Ертеректе біз де осынау ұлан ғайыр ұлы далада ғұмыр кешкеміз. Әліде бауырласып, қойындасып жүре берер ме едік, бірақ сендер, қазақтар біздерді осы кен далаға сиғызбай суық жаққа қуып тастағансыңдар,— деп таусылып өкпесін айтыпты.

Бұл сөзге якуттер де, қазақтар да ыңғайсызданып, дуылдаған дастарқан басында сәл ғана көңіліз үнсіздік орнай қалады.

Сонда сол кездегі Қазақстан Жазушылар одағының екінші хатшысы, драматург Қалтай Мұхаметжанов:

— Ағайынның арасында не болмайды. Бәрі де бола береді ғой. Бірақ қуды екен деп соншама алысқа қаша ма екен,— депті.

Қалекеннің ұтымды сөзінен кейін жұрттың бәрі жадырап, қайта арнасына түскен көңілді отырыс жалғаса беріпті.

САСПАЙТЫН СӘБЕҢ

Сәбит Мұқанов бір тойда асаба болып отырып, байқамай сыншы-ғалым Мұхаметжан Қаратаевқа екінші рет сөз беріпті.

Мұхаметжан ағамыз:

— Сәбе-ау, мен жаңа ғана сөйледім ғой,— дейді таңырқап.

Сонда Сәбең түк саспастан:

— Білемін. «Енді не айтар екен», деп отырмын,— деген екен.

ЖУЫЛЫП КЕТІПТІ

Белгілі композитор Латиф Хамидидің бір суретші досы портретін салып беріпті. Оны көрген жолдас-жоралары:

— Ойбай, Латеке, суретіңізді өзіңізден айнытпай, қатырып тұрып салған екен, мұны енді жумайсыз ба? — деседі қаумалап.

Суретіне өзі де риза болып отырған ежелден қолы ашық Латекең сөзге келместен:

— Жусам жуайын,— дейді.

Күн жауын-шашынды болса керек, жұрттың бәрі риза қылып, қолпаштаумен өзі де біраз жерге барып қалған Латекең үстібасы малмандай болып тұн ортасына таман үйіне жетеді ғой.

Ішімдік атаулыға әуелден жоқ отағасының мұндай қылығын бұрын көрмеген бәйбішесі:

— Ойбүүй, әти-ау, мынауың не, су-су болып осы уақытқа дейін қайда жүрдің,— депті таңырқап.

— Әлгі бәленше қатырып суретімді салып берді. Соны жолдастарға жуып...— дейді Латекең.

— Кәне, ол суретің, көрсетші,— дейді бәйбішесі.

Композитор қолтығына қыстырған суреттің орауын жазып қараса суға езіліп бояуының бәрі баттасып ағып кетіпті.

Сонда Латекең:

— Ей, жуып жүргенде бұл да жуылып кетіпті ғой,— деген екен.

ТУРА ЖАУАП

Бірде Орталық Комитеттің идеология жөніндегі хатшысы С. Н. Имашев сол кездегі «Жаңа фильм» журналының бас редакторы, драматург Қалтай Мұхаметжановтан:

— Қалеке, осы жұрттан сіз қызмет көлігіңізді мініп, сыраhanaға барады деп естимін, сол сөз рас па? — деп сұрайды.

Сонда Қалекен:

— Саттар Нұрмашевич, сіз «Волганы» маған мініп жүрсін деп бердіңіз ғой. Оны мініп бармағанда итеріп барамын ба? — депті.

ҚОРЫҚҚАН ЖОҚПЫН

«Лениншіл жас» газетінде қызмет істеп жүрген кезінде бірде жұмысқа бастан аяқ күндегісінен басқа киім киіп келген ақын Өтежан Нұрғалиев:

— Кеше түнделетіп кезекшіліктен қайтып келе жатқанда бұрыш айнала беріп едім біреулер ұстай алып пышақты тамағыма тіреп тұрып, барлық киімді шешіп алды,— дейді жігіттерге мұңын шағып.

— Қазір бұзақы көп, байқап жүрмесе болмайды.

— Қайта өзің аман қалғаныңа шүкір де...

— Бас аман болса киім табылар.

— Киімі құрысын, бастан құлақ садақа де,— десіп отырғандар Өтекеннің өзінің амандығына тәуба етісіп жатады.

Жігіттердің бірі:

— Өтеке, қатты қорыққан шығарсың? — деп сұрайды.

Сонда Өтекен:

— Жок, қорыққан жоқпын. Адам просто қатты нервничіт етеді екен,— депті.

СӘБЕҢ МЕН ҒАФУР

Өзбек әдебиетінің алыбы Ғафур Ғұлам Сәбит Мұқановтың сөз тапқыштығын сынау үшін кейде ол кісіге тосыннан қисынсыз сұрақ қояды екен. Бірде екеуі әңгімелесіп келе жатқанда сол әдеті бойынша Ғафур әзілі жарасқан досынан:

— Сәбе, осы Аралдың суы қанша шелек болады? — деп сұрапты.

Сонда Сәбең асықпай сөйлейтін әдетімен даусын созып:

— Аралдың тура өзіндей үлкен шелек болса, бір-ақ шелек болады,— деген екен.

ҚАРЫМТА МАҚАЛ

Бірде баспалар үйінің астындағы асханада іштерінде «Қайнар» баспасының редакторы Ақкөл Отарбаев бар үш-төрт жігіт әңгімелесіп, әзілдесіп түскі ас ішіп отырады.

— «Жаманнан жарты аяқ ас қалады» деуші еді, жамандығыңды көрсетпегін,— дейді жігіттердің біреуі алдындағы тамақты тауысып ішпеген Ақкөлге қалжындап.

Сонда Ақкөл:

— «Жаманның көзі жақсыдан қалған жарты аяқ асқа түседі» деуші еді, қалғанын сен-ақ іше қойғын,— деген екен.

СӨЗДІҢ ШЫНЫ — АҚШАНЫҢ ҚҰНЫ

Нарықтық жағдайларға, кітап бастыру мен қағаздың қымбаттауына байланысты ауыртпашылық «Жазушы» баспасын да шарпып өтеді. Баспа қаражаттың жоқтығынан біраз адамды қысқартып, енді бірталай қызметкерін үш айға ақысыз демалыс-

қа жіберуге мәжбүр болады. Осындай қиын қыстау күндердің бірінде баспаның суретшісі Бейсен Серікбаев директоры, жазушы Қалдарбек Найманбаевқа кіріп көркемдеген кітаптарына бірнеше ай бойы қаламақы алмағанын, ақшадан тарығып жүргенін айтады.

— Жағдайды көріп жүрсің ғой, біраз шыдай тұр. Кейін жүз мың сом қылып бір-ақ қайырып беремін,— дейді Қалекен алдына жағдайын айтып келген жас жігітті жұбатып.

Сонда Бейсен:

— Қалекен-ау, күн санап ақшаның құны жойылып бара жатыр. Кейін сіздің сол жүз мың сомыңыздың құны жүз-ақ сом болып қалса қайтемін,— деген екен шын қаупін айтып.

АРҒЫ АТАСЫ — АРАБ ҚОЙ...

Драматург Қалтай Мұхаметжанов бірде араб елдерінен келген бір топ жазушыларға Алматыны аралатады. Қаланы тамашалап шаршаған діндар арабтар «енді мешітке барсақ» деген тілек айтады. Қонақтың, оның үстіне шет жұрттық қонақтың меселін қайтаруға болмайды. Қалекен астанадағы маңдайға басқан жалғыз мешіттің көрер көзге қораштығынан қысылса да, амалсыз апаруға мәжбүр болады.

Құдай үйінің көркіне көңілдері тола қоймаған арабтар сыртқа шыға бере:

— Осы мешіт тұрған көшенің аты қандай? — деп сұрайды.

— Пушкин көшесі,— дейді Қалекен.

— Жалғыз мешіттеріңізді кәпірдің атындағы көшеге салғандарыңыз қалай? — деседі мұны ерсі көрген арабтар дипломатиялық биязылықты қоя тұрып.

Сонда Қалекең жұлып алғандай:

— Пушкиннің арғы атасы араб қой, соны мегзеп мешіт тұрған көшеге әдейі Пушкин атын бергенбіз,— деген екен.

ЖАРАСЫМ

Әйгілі актер Қалибек Қуанышбаев сырқаттанып ауруханаға түседі. Мұхтар Әуезов болса, біразға дейін көңілін сұрауға келмесе керек. Мұны Қалибек Қуанышбаев көңіліне қатты алады. Содан Қалибектің сырқаты қайтып, ауруханадан енді шығамын деп жүргенде Мұхаң келіпті. Қал-жай сұрасады.

— Е, о дүниеге барып қайттық қой,— депті Қалибек салқын шыраймен. Мұхаң болса бұл сөзге қатты мән беріп:

— Қойшы, Қаллекей, шынымен-ақ науқасың ауыр болған екен-ау, апырай, ә! — деп абыржып қалады. Сонда Қалибек:

— Ойбай-ау, Мұха-ау, айтып отырғамын жоқ па, о дүниеге барып қайттым деп. Рас, о дүние дейтінін көрдім, кешегі Күләш, Манарбектер менен бұрын жеткен екен. Аузынан жалын шашқан мүңкір-нәңкір мені кеудеге қағып, әрі қарай жібермей-ақ қойғаны. «Артист пен әнші көбейіп кетті, бізге керегі жазушы!» деп шаңқ-шұңқ етеді. Е, ондай өнерім жоқ еді деп қайтып келдім! — депті.

Алғашқыда кәдуілгідей ұйып тыңдап отырған Мұхаң сөздің соңында балаша қызарып, Қалибекті бетінен сүйіпті.

— Кінә менен, Қаллекей, тіршілік мойын бұрғызбай, көңілді сұрай келмеген айып мойнымда! — деп кешірім сұрапты.

ҒАБЕҢНІҢ ЖАУАБЫ

Сонау ертеректе Сәбит Мұқанов пен Ғабит Мүсірепов Басарық көшесінде (қазіргі Абай даңғылы) қарама-қарсы көрші тұрыпты. Көшенің шетімен суы сылдырап арық ағып жатады екен. Бір күні кешке таман екеуі де үйден шыға қалса арықтағы суды лайлап бір торай жағқан көрінеді.

Есіне Ғабенің «Талпақ танауы» түсе кеткен Сәбең әзілдеп:

*Өзі семіз мал екен,
Еті «тәтті бал» екен,
Мұны таңдаған Ғабиттің
Шын ырысы бар екен,—*

депті қағытып. Сонда Ғабен де жұлып алғандай:

*Е, несі бар,
Ешкі тапса егізден,
Шошқа табар сегізден,
Қашатұғын қазақ па,
Семіз бенен сегізден,—*

деп әзілге әзілмен жауап қайтарыпты.

ДОСҚА ХАТ

Халқымыздың тамаша ақындарының бірі Әбдікәрім Ахметов ұзақ жыл әскер қатарында офицер болған, кейін Алматыдағы жоғары партия мектебінде оқыған кісі. Әбекеңнің үлкен бастық болуға да негізі бар екен, бірақ өзіне әйел тұрақтамай, жиі-жиі ажыраса берген соң бастықтық қызметтен жолы оңғарылмапты. Әйел үшін сөгіс те алады, ұрыс та естиді, партиядан да шығарылады. Әбекеңнің сенделіп жүрген сондай бір кезінде ақын Сырбай

Мәуленов досына арнап мынадай өлең жазыпты да, хатпен үйіне салып жіберіпті:

*«Тәңірім сені жаратты Ақын етіп,
Аңқылдақ Әбдікәрім Ахметов!
Тастаған әйелдерің жиналып ап,
Жүрмесе жарар еді зақым етіп...»*

ХАБАРЛАЙЫН ДЕП ЕДІМ

Аудармашы, сыншы, ғалым Ісләм Жарылғапов пен композитор Әбілахат Еспаев бірде кешқұрым жолығысып қалады. Екеуі қызу әңгімеге беріліп, көшенің қиылысындағы кішкентай азық-түлік дүкеніне қалай жеткендерін байқамай да қалады. Ол бір заманның тұзу де молшылық кезі еді ғой, екі шөлмек арақ бес сомға да жетпейді.

Сөйтіп екеуі І. Жарылғаповтың үйіне келсді. Шай беріледі. Тамақ та ішіледі. Екеудің — бір шөлмегі түгесіледі. Бірақ әңгіме таусылмайды. Басында Ісләм-аға әңгімені өрбітсе, енді Әбілахат қыздыра түседі. Сонымен түннің бір уағы болады. Бірақ екінші шөлмек ашылмайды. Соны аштырмай қоймайтынын сезген Ісләм ақсақал:

— Әй, Әбілахат. Мына шөлмекті қалтаңа салып ал. Түн ортасы болды. Осымен әңгімені доғарайық. Мен сені шығарып салайын, — дейді.

— Мақұл Іс-аға, мақұл, — деп Әбілахат қалбақтап қалады. Сонымен Әбілахат кете барады. Ісләм Жарылғапов алаңсыз қалың ұйқыға кетеді. Түннің бір уағында, шамасы түнгі бір мен екінші арасында телефон шырылдап қоя береді. Мезгілсіз уақытта безілдеген телефоннан шошып қалған Ісләм ақсақал тұтқаны көтеріп:

— Алло, тындап тұрмын, — деп үн катады.

— Алло, бұл ме-ме-мен ғой, Әбілахатпын. Өзім-

ниң Қосмонавтар көшесі мен Қомсомол көшесінің қиылысқан жерінде тұрғанымды хабарлайын деп едім,— деп жауап береді трубкадан.

— Тіфу, сайтан-ай,— деп Ісләм трубкуны тастай салыпты.

ҒАФЕКЕҢЕ «ӨКПЕ»

Ақын Жарасқан Әбдірашев пен «Қайнар» баспасының редакторы Ақкөл Отарбаев үйленбеген жас кездерінде пәтерде бірге тұрады. Сол жылы пәтерлерінің пеші тартпайтын нашарлау болып, от тұтату қиынға соғады. Үйдегі барлық газет-журнал тігінділері тамыздық етіледі. Бір күні үйде газет те болмай қалады. Амал жоқ, өздері қолдарынан түсірмей оқитын ақын Ғафу Қайырбековтың жинағына кезек келеді. Оған да от тұтанбай қояды. Пештен күдер үзген Жарасқан дірдектеп қалың көрпенің астына кіріп бара жатып:

— *Ғафеке, көп болса да көлеміңіз,
Бір пешті тұтата алмады өлеңіңіз,—*

деген екен.

...ДЕГЕН ЕКЕНІ

Қазақ тілінде

Редакторы Н. Сегізбаев

Суретшісі Е. Нұразханов

Көркемдеуші редакторы Б. Оспанов

Техн. редакторы Г. Сәбитова

ИБ № 861

Теруге 28.05.92 тапсырылды. Басуға 21.07.92 қол қойылды. Форматы 70×108^{1/32}. Шартты баспа табағы 2,8. Есепті баспа табағы 2,32. Баспаханалық қағазға басылған. Шығыңқы басылыс. Қаріп гарнитурасы «Әдеби». Таралымы 50 000 дана. Тапсырыс № 911.

Қазақстан Республикасы Баспасөз және бұқаралық ақпарат министрлігінің «Өнер» баспасы, 480124, Алматы қаласы, Абай даңғылы, 143-үй.

Қазақстан Республикасы Баспасөз және бұқаралық ақпарат министрлігінің «КІТАП» полиграфиялық кәсіпорындары өндірістік бірлестігінің билет-бланк және жедел өнімдер баспаханасы, 480016, Алматы қаласы, К. Маркс көшесі, 15/1-үй.

ҚҰРМЕТТІ ОҚЫРМАН!

Бұл кітапшаларда негізінен әдебиет пен өнерге қатысты адамдардың айтқан сөздері іріктеліп, топтастырылып отыр. Алайда, ел ішінде «пәленше солай депті, түгенше бұлай депті» деген секілді, ауыл мен ауылды кезіп, халыққа ауызекі әңгіме түрінде ғана тарап жүрген талай-талай қазыналар жатыр. «Өнер» баспасы алдағы уақытта солардың да басын құрап, жүйелеп, кітапшалар шығаруды мақсат етіп отыр. Ендеше орайы келгенде игілікті шаруаға Сіз де қол ұшын бергейсіз: қазақтың қара тілін пір тұтқан ауыл азаматтарының айтқан тапқыр сөздерін, ұтқыр жауаптарын, орынды әзіл-қалжыңдарын жинап теріп хатқа түсіріп, мына әдіріске салып жіберуіңізді сұраймыз:

480124, Алматы қаласы,
Абай даңғылы, 143 үй,
«Өнер» баспасына.

